

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Matěj Czinege

Obsah poživacího práva

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Anežka Janoušková, Ph.D.

Katedra: Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 20. dubna 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 132 156 znaků včetně mezer.

Matěj Czinege

V Praze dne 20. dubna 2023

Obsah

Úvod.....	5
1. Pojem požívacího práva.....	7
1.1. Pojem.....	7
1.2. Souvislost s jinými instituty	10
1.2.1. Uživací právo	10
1.2.2. Služebnost bytu	10
1.2.3. Svěřenský fond.....	10
1.2.4. Svěřenské nástupnictví	11
2. Povinnosti poživitele	13
2.1. <i>Salva rerum substantia</i>	13
2.1.1. Podstata podstaty a souvislost se zajištěním podstaty.....	13
2.1.2. Limitace pro požívání.....	15
2.1.3. <i>Quasiususfructus</i>	18
2.1.4. <i>Ususfructus irregularis</i>	18
2.1.5. <i>Usufructus</i> dispoziční.....	19
2.2. Povinnost udržovat věc podle § 1288 OZ	23
2.3. Povinnost předat věc a zánik požívacího práva.....	25
2.4. Rozsah práv poživitele k užitelným zastupitelným věcem	27
2.5. Omezení rozsahu poživatelových práv u jistiny uložené na úrok	29
3. Rozsah práv poživitele	32
3.1. Vymezení požívání	32
3.2. Plody a užitky	33
3.3. Percepce plodů a detence věci	36
3.4. Další práva poživitele	39
4. Povinnosti holého vlastníka	41
5. Práva holého vlastníka	45
6. Zvláštní případy požívacího práva.....	47
6.1. <i>Usufructus</i> k <i>usufructu</i>	47
6.2. Požívací právo k holému vlastnictví.....	49
6.3. Požívací právo k vkladu do tiché společnosti.....	50
6.3.1. Pojem.....	50
6.3.2. Omezení požívání a účinky vůči třetím osobám	51
6.3.3. Dočasnost a deklaratorní povaha.....	52
Závěr.....	53

Seznam zkratek

AGBG	Allgemeine bürgerliche Gesetzbuch ¹ , rakouský občanský zákoník
BGB	Bürgerliche Gesetzbuch, německý občanský zákoník
CC(es)	Código Civil, španělský občanský zákoník
CC(fr)	Code civil, francouzský občanský zákoník
CC(it)	Codice civile, italský občanský zákoník
CC(pt)	Código, civil, portugalský občanský zákoník
obč. zák.	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
obch. zák.	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
OR	Bundesgesetz betreffend die Ergänzung des Schweizerischen Zivilgesetzbuches (Obligationenrecht), pátá část švýcarského občanského zákoníku přijatá v roce 1911, která se týká závazkového práva
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OZO	zákon č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský
UGB	Unternehmensgesetzbuch, rakouský obchodní zákoník
VZO	zákon č. 1/1863 Ř. z., všeobecný zákoník obchodní
ZOK	zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích
BGH	Bundesgerichtshof, Spolkový soudní dvůr

¹ Znění rakouské občanského zákoníku ke dni 1. ledna 2023, není-li uvedeno jinak.

Úvod

Ususfructus je tradičním institutem civilního práva v drtivé většině evropských právních systémů beroucích inspiraci v římském právu, v jehož poměrech se právě institut poživacího práva vyvinul a rozšířil. V tradičních kontinentálních právních systémech (jako např. Francie, Španělsko, Německo a Rakousko) je poživací právo běžně využívaným institutem, který civilní právo nabízí; především jako věcněprávní alternativa k nájmu bytu, výpůjčce a zápůjčce nebo jiným závazkům jejichž kauzou je *utendum dare*; na rozdíl od českého prostředí, kde, zdá se, není poživací právo běžně využíváno. Soudím tak na základě bohaté judikatury těchto zemí v porovnání se skoupou či téměř neexistující judikaturou vyšších soudů v České republice.²

Výzkumnou otázkou, na níž se práce snaží najít odpověď, je, co tvoří obsah poživacího práva v účinné právní úpravě. Na tuto otázku práce odpovídá analýzou práv a povinností poživatele a holého vlastníka, protože právě tyto tvoří obsah věcněprávního vztahu.³ Obsahem každého právního vztahu jsou vzájemná práva a povinnosti, které také právní vztah vymezují. Na základě vzájemných práv a povinností je pak třeba právní vztah posuzovat a pohlížet na něj. Předkládaná práce tak věnuje pozornost právům a povinnostem poživatele a právům a povinnostem holého vlastníka, a tím tak vymezuje blíže co je obsahem poživacího práva.

Předkládaná práce si klade za cíl otevřít odbornou debatu o povaze poživacího práva a jeho širšího využití v praxi; obzvlášť v souvislosti s povahou zvláštních případů poživacího práva (*quasiusufructus* a *usufructus* dispoziční). Institut poživacího práva není v české právní vědě podrobně zkoumán, ačkoliv v romanistické i německé literatuře lze o poživacím právu nalézt mnoho odborných textů, které jej zkoumají z různých perspektiv, především s ohledem na jeho praktické využití (například poživací právo k závodu, nebo k podílu v obchodní korporaci, nebo jako institut nahrazující svěrenské nástupnictví).

První kapitola je věnována základnímu představení pojmu poživacího práva a jeho souvislosti s jinými instituty civilního práva. Druhá kapitola se věnuje jednotlivým povinnostem poživatele, přičemž nejvýznamnější podkapitolou co do významu pro koncepci poživacího práva je povinnost šetřit podstatu věci, které je proto v práci dán náležitý prostor. Na tuto kapitolu navazuje část věnující se oprávnění svědčící poživateli z poživacího práva a následující dvě

² Budiž však podotknuto, že bohatým pramenem je v tomto smyslu meziválečná judikatura Nejvyššího soudu, z níž tato práce na mnoha místech právě čerpá.

³ Toto platí *mutatis mutandis* i pro závazkový právní vztah; viz ŠTENGLOVÁ, Ivana, Jan DĚDIČ a Josef FIALA. *Základy občanského práva hmotného: Závazkové právo I*. Praha: Leges, 2023. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-631-6, str. 33.

kapitoly obdobně vymezují povinnosti a práva holého vlastníka. V případě kapitol o právech a povinnostech holého vlastníka jsem zvolil zdrženlivější přístup než v případě poživitele, neboť co do výzkumné otázky, z výzkumu vyplynulo, že je lepší se zaměřit na poživatelova práva a povinnosti, protože právě ty udávají poživacímu právu jeho obsah. Bez práv a povinností vlastníka by však výzkumná otázka nemohla být odpovězena, a tak jsem do práce zařadil i tyto, avšak v menším rozsahu než kapitoly, které se věnují právům a povinnostem poživitele. Poslední kapitola se pak soustředí na zvláštní případy poživacího práva.

Předkládaná práce je z pohledu metodologie založena na tradičním přístupu české právní vědy, tedy práci jsem založil na doktrinálním výzkumu pomocí kvalitativních metod.⁴ Na základě kvalitativního výzkumu jsem přistoupil k využití dalších metod: v závislosti na povaze argumentu jsem využil buď dedukce (viz argumentace v kapitole *Zvláštní případy poživacího práva*) a rovněž indukce (viz argumentace v podkapitole *Salva rerum substantia*). V této souvislosti jsem pak využíval tradičních metod právní argumentace.

Ačkoliv předkládaná práce není v žádném smyslu komparativní studií, používám jako podpůrný argument pro své úvahy na mnoha místech zahraniční doktrínu. Tuto doktrínu však vždy kladu do souvislosti s úpravou poživacího práva (případně jiných institutů) v této konkrétní zemi a v České republice a dovozují, zdali by tento právní názor neměla reflektovat i česká právní věda. Pro předkládanou práci jsem vybral ke komparaci právní úpravu Německa a Španělska, v menším rozsahu pak rakouskou a švýcarskou. Německou a rakouskou úpravu jsem pro účely komparace vybral proto relativní blízkost úpravy civilního práva s úpravou českou. Česká právní úprava poživacího práva (a obecně věcných práv) totiž vychází z koncepce ABGB a úprava obsažená v BGB je materiálně té české taktéž podobná. Španělskou úpravu jsem si vybral především proto, že španělská doktrína se problematikou poživacího práva široce zabývá, navíc bylo možné dohledat i poměrně početnou judikaturu. Navíc je španělské civilní právo typickým příkladem romanistické úpravy civilního práva, jejíž znaky sdílí s portugalskou, francouzskou a italskou úpravou.

⁴ V souladu s tradičním pojetím doktrinálního výzkumu jsem zvolil diskurzivní analýzu. K tomuto blíže např. MCCONVILLE, Mike a Wing Hong CHUI, ed. *Research Methods for Law*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007. ISBN 978-0-7486-3357-9, str. 18 a násl.

1. Pojem požívacího práva

1.1. Pojem

Česká právní úprava obsahuje definici požívacího práva v ustanovení § 1285 OZ. Toto české definiční ustanovení není v evropském kontextu ojedinělé, vychází z Paulovy definice požívacího práva podle čl. 7.1.1. Digest.⁵ I další občanské zákoníky států Evropy se inspirovaly ve výše uvedené Paulově definici požívacího práva; především pak francouzský *Code civil*, španělský *código civil*, portugalský *Código Civil* a německý *BGB*. Podle § 1285 OZ je požívací právo služebností spočívající v (1) poskytnutí věci poživateli k užívání, (2) z níž může také brát plody a užitky, přičemž (3) musí šetřit podstatu věci.

Samotná definice požívacího práva neseznaná v kodifikacích značného posunu, resp. stále se vychází z definice Paulovy. Toto platí i v komparativním kontextu. Obdobou definici zjevně vycházející z římské předlohy lze najít ve francouzském CC(fr)⁶, španělském CC(es)⁷ nebo portugalském CC(pt)⁸. Je však třeba upozornit na to, že úprava v některých jiných evropských zemích se však liší. Například CC(it) postrádá definici požívacího práva tak, jak je vymezena ve výše uvedených zahraničních předpisech, avšak obsahuje ustanovení určující oprávnění poživatele, které nepřímo požívací právo definuje (viz čl. 981 CC(it)) pod rubrikou *Obsah požívacího práva (Contenuto del diritto di usufrutto)*.⁹ Ačkoliv je německá úprava do obsahu srovnatelná s úpravou v ostatních zmiňovaných právních řádech, její rozdíl spočívá v systematickém řazení. BGB totiž rozlišuje mezi požívacím právem k věci a požívacím právem k právu.¹⁰ Kritickým pohledem lze tuto úpravu kvitovat jako dobrou, především s ohledem na to,

⁵ *Usus fructus est ius alienis rebus utendi fruendi salva rerum substantia*, viz SKŘEJPEK, Michal, Peter BLAHO, Jarmila VAŇKOVÁ a Jakub ŽYTEK. *Digesta seu pandactae: Digesta neboli pandekty. Tomus I, Fragmenta lecta, Vybrané části. liber I-XV*. V Praze: Karolinum, 2015, ISBN 978-80-246-3063-2, str. 441.

⁶ viz článek 578 CC(fr): Požívací právo je právo požívat věci ve vlastnictví jiného, tak jako sám vlastník, ale s povinností zachovat jejich podstatu. („*L'usufruit est le droit de jouir des choses dont un autre a la propriété, comme le propriétaire lui-même, mais à la charge d'en conserver la substance.*“).

⁷ viz článek 467CC(es): Požívací právo dává právo požívat cizí majetek s povinností zachovávat jeho formu a podstatu, ledaže by zřizovací titul nebo zákon dovoľoval jinak. („*El usufructo da derecho a disfrutar los bienes ajenos con la obligación de conservar su forma y sustancia, a no ser que el título de su constitución o la ley autoricen otra cosa.*“)

⁸ viz článek 1439 CC(pt): Požívací právo je právo dočasně a plně požívat cizí věc nebo právo, aniž by se změnila jejich forma nebo podstata. („*Usufruto é o direito de gozar temporária e plenamente uma coisa ou direito alheio, sem alterar a sua forma ou substância.*“)

⁹ viz článek 891 CC(it): Poživatel má právo věc užívat, ale musí respektovat její hospodářský účel. Může z věci čerpat jakýkoli užitek, který mu věc může poskytnout, s výhradou omezení stanovených v této kapitole. („*L'usufruttuario ha diritto di godere della cosa, ma deve rispettarne la destinazione economica. Egli può trarre dalla cosa ogni utilità che questa può dare, fermi i limiti stabiliti in questo capo.*“)

¹⁰ Tuto úpravu zákonodárce v případě BGB zvolili proto, že podle německého práva není právo jako takové věcí, pouze věcné právo k půdě nebo objektu (typicky např. spoluvlastnický podíl apod.) věcí je; srov: DANNEMANN,

že právo jako věc na rozdíl od jiných věcí (nejtypičtěji věcí hmotných) má odlišné vlastnosti, čímž se částečně mění i obsah požívacího práva. V české a rakouské úpravě je třeba tyto odlišnosti v obsahu vyložit výkladem.

Účinná právní úprava v OZ vychází z koncepce požívacího práva v OZO. Téměř doslova byla přejata z návrhu československého občanského zákoníku z roku 1937 (ustanovení § 300 až § 315) včetně rubrik. Účinná úprava je však odlišně uspořádána oproti návrhu z roku 1937. Jak účinná úprava v OZ, tak návrh z roku 1937 se neodchyluje zásadně od principů a norem obsažených v OZO; meziválečná judikatura je tak v zásadě použitelná i pro dnešní úpravu.

Institut usufructu patří k evropskému *ius commune*¹¹. Předpokladem k tomuto tvrzení je fakt, že se tento institut vyskytuje v drtivé většině evropských právních systémů. To plyne ze silného vlivu římského práva, které mělo velký význam pro kodifikace napříč Evropou. Díky tomu je tak možné využít komparativních metod pro zkoumání požívacího práva, čemuž se věnuje následující podkapitola. S tímto také souvisí skutečnost, že v západních právních vědách (především zde zmíním francouzskou, španělskou a německou) je požívacímu právu věnována větší vědecká pozornost, než je tomu v našem právním prostředí. Domnívám se, že je tomu tak především proto, že v těchto právních systémech je požívací právo využíváno nepoměrně častěji, než je tomu u nás.¹² Každopádně lze v analýze požívacího práva podle českého práva využít poznatků zahraniční právní vědy, obzvláště s vědomím toho, jak silnou inspiraci koncept usufructu napříč Evropou našel v římském právu a jak se tento vliv projevil v podobnosti tohoto institutu v jednotlivých právních systémech.

Ususfructus však není ve všech zemích koncipován stejně co do své formální povahy. Pereña Vicente si všímá, že v některých zemích se jedná o věcné právo (samostatně stojící)¹³, kdežto v jiných zemích se jedná o věcné břemeno.¹⁴ V českém právu patří požívací právo ke služebnostem (viz návěť § 1285 OZ), jedná se tedy o věcné břemeno. Stejně tomu je v německém právu (viz §

Gerd a Reiner SCHULZE. *German Civil Code*. Volume I: Books 1 – 3: §§ 1 – 1296 BGB. Mnichov: C.H.Beck, 2020. ISBN 978-3-406-726095-0, str. 1918 a 1948.

¹¹ k tomuto blíže viz např. ZIMMERMANN, Reinhard. Roman Law and the Harmonization of Private Law. In: *Towards a European Civil Code*. 4. opravené a rozšířené vydání. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2011, s. 27-53. ISBN 978-90-411-3357-1, str. 39 a násl.

¹² Pro podporu tohoto argumentu lze poukázat početnou judikaturu v těchto právních systémech; a to nejen nižších soudů, ale i soudů nejvyšších, kdežto u nás je judikatura skoupá.

¹³ Jinými slovy se jedná o věcné právo, které je systematicky zařazeno na stejnou úroveň mezi právo vlastnické, právo držby, služebnosti atp.

¹⁴ viz PEREÑA VICENTE, Montserrat. Origen, concepto y características del derecho de usufructo. In: PEREÑA VICENTE, Montserrat. *La constitución voluntaria del usufructo*. Madrid: Editorial Dykinson, 2005. ISBN 8497727754. Dostupné také z: <https://vlex.es/vid/origen-concepto-caracteristicas-usufructo-294722>

1030 BGB) a rakouské právu (viz § 509 ABGB). Avšak například ve španělském právu se jedná o samostatné věcné právo (*derecho real*). To se projevuje tak, že poživací právo lpí přímo na věci, skončením požívání je usufructus *vis atractiva* atrahován zpět do holého vlastnictví, které tak konsoliduje a stává se prostým vlastnictvím bez dalšího.¹⁵ Jinými slovy, vlastník je z výkonu svých plných vlastnických práv vyloučen nikoliv na základě právního vztahu s poživatelem, ale na základě výslovného zákonného zákazu.¹⁶ Obdobně se k poživacímu právu přistupuje v právu italském, francouzském i portugalském.¹⁷

V českém právu (obdobně jako v německém nebo rakouském) je však poživací právo řazeno ke služebnostem. Zjevné je to jak ze systematického zařazení poživacího práva (mezi pododdíly o služebnostech), tak z návětí ustanovení § 1285 OZ. V ABGB je systematicky poživací právo zařazeno taktéž mezi služebnosti, v BGB rovněž. To zapříčiňuje odlišnou formální povahu poživacího práva, než bylo uvedeno výše u románských právních systémů; služebnosti spočívají v povinnosti holého vlastníka nekonat.¹⁸ Thöndel uvádí, že „[s]lužebnost jakožto věcné právo k věci cizí omezuje vlastníka služebnosti v realizaci vlastnického oprávnění v původně plném rozsahu. Tomu naopak odpovídá rozšíření množiny subjektivních oprávnění, která náleží ze služebnosti oprávněné osobě. [...] Povinný ze služebnosti je totiž vždy určen vlastnictvím zatížené věci.“¹⁹ Z toho se tak podává, že v důsledku je úprava v románských zemích i v zemích střední Evropy totožná. Jediným skutečným rozdílem, který by toto formální rozlišování odůvodnil, by mohla být výslovná povinnost povinného ze služebnosti něco strpět nebo něčeho se zdržet podle ustanovení § 1257 OZ; ovšem i v tomto případě při bližším zkoumání je možné dojít k tomu, že i španělské právo zná srovnatelné ustanovení.²⁰ Avšak i přes to není rozlišování zbytečným; jak je uvedeno níže, odlišná povaha se projevuje například v tom, že ve španělském právu je poživatel držitelem požívané věci, kdežto podle práva českého je pouhým detentorem, obdobně pak podle

¹⁵ viz tamtéž.

¹⁶ viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu Španělského království č. j. 531/2000 ze dne 30. května 2000 (*STS 531/2000, 30 de Mayo de 2000*): „[poživací] právo zůstává celistvé, a proto nemůže být omezeno nebo zmenšeno, a to dokonce tak, že holý vlastníci jsou prakticky z užívání [věci] vyloučeni.“ (španělsky: „[...] *el derecho [de usufructo] permanece íntegro y no por ello queda restringido o limitado, hasta el punto de que los nudos propietarios quedan prácticamente excluidos del disfrute.*“ Omezení holého vlastníka totiž vychází přímo ze zákona (čl. 489 španělského občanského zákoníku).

¹⁷ viz PEREÑA VICENTE, Montserrat. Origen, concepto y características del derecho de usufructo, op. cit.

¹⁸ viz: THÖNDEL, Alexandr. Služebnosti: vybrané aspekty starého právního institutu. *Právnick*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2014, 153(10), str. 917.

¹⁹ cit. dle: tamtéž.

²⁰ Tím je čl. 489 španělského občanského zákoníku, podle nějž se holý vlastník musí zdržet všeho, co by mohlo výkon poživacího práva rušit.

španělské doktríny není vyloučen souběh užívání holého vlastníka a poživatele, kdežto tato práce dovozuje, že podle českého právního řádu je to vyloučeno.

1.2. Souvislost s jinými instituty

V systematicce OZ je poživací právo zařazeno do pododdílu 5 (části třetí, hlavy II) s rubrikou *Uživací právo*. Z tohoto pohledu by se tak jevílo, že poživací právo je pouze druhem práva užívacího (nebo jeho podtypem); tomu však tak není. Jedná se o dva související instituty sdílející některé charakteristiky, avšak od sebe odlišné. V této podkapitole uvádím znaky, které poživací právo odlišují od práva užívacího a dalších institutů. Poživací právo je totiž v odborné literatuře spojováno s dalšími tradičními instituty soukromého práva, které jsou pro kontinentální právní kulturu typické. Níže podávám nejvýznamnější rozdíly v příbuzných nebo podobných institutech s poživacím právem proto, abych je striktně odlišil od předmětu předkládané práce.

1.2.1. Uživací právo

V českém právu představuje rozdíl mezi užívacím a poživacím právem právě rozsah poživatelova oprávnění brát plody. I přes to, že podle ustanovení § 1283 OZ náleží uživateli plody v omezeném rozsahu potřeb svých a své domácnosti, poživací právo (viz § 1285 OZ) opravňuje poživatele k pobírání všech plodů a užitků. Uživací právo není *ius utendi sine ius fruendi*, tedy základní rozdíl mezi instituty tak tkví v rozsahu oprávnění svědčící oprávněnému brát plody a užitky; nikoliv v tom, že by uživatel nemohl plody a užitky brát vůbec.²¹

1.2.2. Služebnost bytu

Služebnost bytu upravuje § 1297 a § 1298 OZ. Poměrně stručná úprava je zapříčiněna tím, že služebnost bytu se dá zřídit buď jako požívání nebo užívání (*a contrario* § 1297 *in fine*). Je-li tak zřízena jako požívání, uplatní se i na služebnost bytu ustanovení týkající se požívání.

1.2.3. Svěřenský fond

Někteří autoři upozadují složky *ius utendi* a *ius fruendi* a obrací svou pozornost spíše k povinnostem holého vlastníka, který musí výkon poživacího práva umožnit. V tomto vidí van Rhee podobnost se svěřenským fondem (v originále *trust*), neboť podle něj i v případě svěřenského fondu musí holý vlastník (podle českého práva zakladatel) umožnit jiné osobě (obmyšlenému, v originále *beneficiary*) výkon svých práv. Van Rhee na tomto místě odkazuje na anglosaskou

²¹ Souhlasně také KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské. II, Práva věcná*. 3., doplněné vydání. Praha: nákladem Knihovny Sborníku věd právních a státních, 1946, str. 255.

literaturu (*The history and practice of the High Court of Chancery*), což podtrhuje, že jeho srovnání není v poměrech kontinentální Evropy přiléhavé.²²

1.2.4. Svěřenské nástupnictví

Van Rhee ususfructus také přirovnává k fideikomisu (*svěřenství*, podle § 618 OZO a násl.; po roce 1924 svěřenské nástupnictví, fideikomisární substitute podle § 1512 a násl. OZ) vzhledem k tomu, že je možné zřídit poživací právo *mortis causa*.²³ Obdobný závěr činí i Rouček²⁴ nebo Ibarra.²⁵ Ustanovení § 1302 OZ (které je obdobou ustanovení § 529 OZO) dovoluje zřídit takovou osobní služebnost, která je „rozšířena“ i na dědice, a zároveň v případě pochybností zakotvuje vyvratitelnou právní domněnku, že těmito dědici jsou zákonní dědicové první třídy. Poživací právo jako takové nemůže být předmětem dědictví, což vyplývá z povahy věci usufructu jako *osobní služebnosti*.²⁶ Je však možné takto zřídit několik služebností stejného pořadí (dnes v souladu s ustanovením § 1266 OZ) postupně, pro každého poživatele/dědice zvlášť. Zánikem jednoho poživacího práva vzniká nové poživací právo. Rouček dovozuje, že v tomto případě se uplatní stejná omezení jako byla v § 612 OZO, dnes je obdoba obsažena v § 1515 odst. 1.

Podobnost obou institutů spočívá v tom, že jak v případě svěřenského nástupnictví může zůstavitel nařídit, aby jeho dědictví přešlo po smrti jeho dědice právě na svěřenského nástupce; tak podobně může vlastník *mortis causa* („zůstavitel“) upravit posloupnost oprávněných z poživacího práva k věci, kterou vlastnil. Vzhledem k široké povaze oprávnění, která plynou z poživacího práva, tak bude zůstavitelův dědic omezen vlastně na jen na dispozici s předmětem svého holého vlastnictví. Je myslitelné, že by se zůstavitel takto mohl ujistit, že nehledě na holé vlastnictví věci, užívací právo společně s právem na plody a užitky (a další práva spojená s poživacím právem na straně poživatele) bude vykonávat jen ta osoba, kterou on „povolá“ za poživatele. Tímto by však jinými slovy obcházel ustanovení § 1515 odst. 1 o zániku svěřenského

²² Například usuzuje, že zakladatel („holý vlasník“) svěřenského fondu je vlastníkem majetku, který se z jeho z jeho vlastnictví vyčleňuje, což není v poměrech českého práva přiléhavé, vzhledem k tomu, že tomu tak výslovně dle ustanovení § 1448 odst. 3 není.

²³ viz VAN RHEE, C.H. Trusts, Trust-Like Concepts and Ius Commune. *European Review of Private Law*. Walters Kluwer, 2000, 8.(3), 453–462.

²⁴ viz ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl II. Reprint původního vydání. Praha: ASPI Publishing, 2002. ISBN 80-85963-64-7, str. 924.

²⁵ viz IBARRA, Ascensión Leciñena, ed. *Tratado de usufructo*. Madrid: Wolters Kluwer España, 2016. LA LEY. ISBN 978-84-9020-427-6, str. 69 a násl.

²⁶ Toto potvrzuje i gramatický výklad ustanovení § 1302 odst. 1 OZ, podle nějž je možné poživací právo *rozšířit* i na dědice zemřelého poživatele.

nástupnictví, proto Rouček dovozuje, že se uplatní stejné pravidlo i pro požívací právo.²⁷ Jinak by totiž nebyla omezena řada poživatelů následujících po zůstaviteli. Došlo by zcela k oddělení vlastnictví a požívání věci a tím i ztrátě smyslu, kterou osobní služebnost má. Ustanovení § 1302 odst. 1 (stejně jako tomu bylo v ustanovení § 529 OZO) totiž neomezuje rozsah řady „dědiců“ poživatelů; pouze zakládá, jak bylo uvedeno výše, vyvratitelnou právní domněnku pro případ pochybností. Nejedná se tak o korektiv.

²⁷ viz ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl II., op. cit., str. 924.

2. Povinnosti poživatelé

Tato kapitola se věnuje rozsahu a obsahu povinností poživatelé v případě poživacího práva. Jako stěžejní povinnost lze označit povinnost šetřit podstatu věci, která, jak se ukazuje, zároveň slouží jako korektiv (nebo limitaci) pro poživatelovo oprávnění s věcí nakládat a brát z ní plody plynoucí z poživacího práva. Dále je možné na úvod zmínit povinnost věc udržovat, která souvisí s povinností *salva rerum substantia* a částečně ji rozvíjí. V následujících kapitolách rozebírám podrobněji tyto základní povinnosti a přidávám k nim další povinnosti, které ze zákona poživateli plynou.

2.1. *Salva rerum substantia*

Na povinnost šetřit podstatu věci upozorňuje již Paulus ve své definici poživacího práva²⁸; jak bylo uvedeno výše, tento požadavek kladou na poživatelé občanské zákoníky v Portugalsku, Španělsku, Francii i Rakousku. Výjimku v tomto směru představuje CC(it), který v článku 981 sice nestanoví přímo povinnost šetřit podstatu věci tak, jako to dělají všechny ostatní studované občanské zákoníky, ale určí poživateli povinnost požívat věc v souladu s jejím hospodářským určením nebo účelem.²⁹ Podobně se od Paulovy definice poživacího práva posunuje i BGB, která v § 1036 odst. 2 stanoví, že poživatel musí při výkonu poživacího práva dbát hospodářského účelu požívané věci. I z komparativního hlediska lze konstatovat, že povinnost šetřit podstatu věci je vnímána jako integrální součást definice poživacího práva.³⁰

Na jednu stranu lze povinnost šetřit podstatu věci považovat za limitaci požívání. Na druhou stranu je však třeba upozornit na to, že se tato povinnost v některých případech poživacího práva neuplatní, protože by samo poživací právo ztratilo smysl, resp. by tato limitace obsah poživacího práva zcela vyprázdnila.

Následující podkapitola se věnuje rozlišení mezi substancí a formou. Rozdíl, který mezi nimi panuje, je zásadní pro rozlišení mezi povinnostmi šetřit podstatu věci a věc udržovat, s čímž se pak pojí další otázky, které ovlivňují podobu obsahu poživacího práva.

2.1.1. Podstata podstaty a souvislost se zajištěním podstaty

²⁸ viz výše, historický kontext.

²⁹ V originále zní první alinea článku 981 CC(it) takto: „*L'usufruttuario ha diritto di godere della cosa, ma deve rispettarne la destinazione economica.*“

³⁰ Což lze ostatně podložit i systematickým zařazením této poživateli definice do prvních ustanovení o poživacím právu v příslušných občanských zákonících.

Rouček píše, že podstatou (*substantia*) je hmotné složení věci a „*forma věci, které se při jejím pravidelném užívání jeho jeví jako něco trvalého a určitými vlastnostmi charakterisovaného*.“³¹ Ačkoliv to Rouček výslovně neuvádí, lze dovodit, že formou (v Roučkově smyslu) věci je jak její materiální složka, tak její nemateriální složka. I v souvislosti s § 1296 OZ se povinnost udržování podstaty věci musí na poživatele vztahovat po celou dobu trvání poživacího práva; nikoliv pouze v okamžiku předání.³² Souhlasně Masson pro účely římského práva rozlišuje u věci *substantia*, s níž může vlastník nadále nakládat, a *species*, s nimiž nakládá poživatel.³³ Ibarra uvádí, že slova *podstata věci* je zjevně třeba vnímat v právním slova smyslu, nikoliv ve smyslu filozofickém nebo metafyzickém.³⁴ Je otázkou, zdali je účelné rozlišovat pro účely české právní doktríny mezi *formou* a *substancí* podstaty. Substancí se rozumí to, co *mutatis mutandis* Rouček výše popisuje. Formou je třeba rozumět stav věci. Jinými slovy, jedná se o faktické rozlišení podstaty podle § 1285 OZ (odpovídající *substanci*) a stavu podle § 1288 OZ (odpovídající *formě*).

Zákonodárce není totiž v rozlišování mezi podstatou (ve smyslu substance) a stavem (ve smyslu formy) koherentní, obzvláště v souvislosti s historickou doktrínou a s níže předloženými argumenty o rozdílu ve smyslu § 1285 a § 1288 OZ.

Ustanovení § 1296 OZ umožňuje vlastníkovi věci zajistit *podstatu* věci, pakliže jí hrozí nebezpečí. Znamená to tedy, že se holý vlastník nemůže domáhat na poživateli složení jistoty případně vydání věci, pakliže poživatel neudrhuje věc v náležitém stavu a neobnovuje? Judikatura k § 520 OZO, který obsahově odpovídá dnešnímu § 1296 OZ, dovozuje, že nebezpečím „*není jen nebezpečí úplné zkázy věci; stačí i nebezpečí ze špatné správy věci [zdůrazněno autorem], nebezpečí, že se zhorší podstata věci, nebezpečí, že nastane škoda, kterou nebude lze snadno napravit*.“³⁵ Ze slov „*stačí i nebezpečí ze špatné správy věci*“ dovozují, že se toto ustanovení vztahuje i na to, jakým způsobem poživatel o věc pečuje, tedy zdali ji udržuje v náležitém stavu. Navíc i Thöndel uvádí, že ohrožení podstaty je objektivní čili nemusí být zaviněno poživatelem.³⁶ *A fortiori* pokud stačí nezaviněný stav, tím spíše je možné toto ustanovení vztahovat i k zavinění

³¹ viz ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl II., op. cit., str. 883.

³² viz GONZÁLES POVEDA, Pedro, Antonio SALAS CARCELLER a Pablo DE LA ESPERANZA RODRÍGUEZ. *Código civil*. 21. vydání. Coruña: Colex, 2022. ISBN 978-84-1359-417-0, str. 609.

³³ viz MASSON, Pierre. *Essai sur la conception de l'usufruit en droit romain*. *Revue historique de droit français et étranger*. Éditions Dalloz, 1934, **13**(1), 1-47.

³⁴ viz IBARRA, Ascensión Leciñena, ed. *Tratado de usufructo*, op. cit., str. 103-104.

³⁵ cit. dle: rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. Rv I 143/31 [Vážný 10766], ze dne 8. května 1931.

³⁶ viz ŠVESTKA, Jirí. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek III. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-757-0, komentář k § 1296.

poživatelově při neudržování věci. Toto podporuje i další judikatura Nejvyššího soudu, podle níž je možné žádat zajištění podstaty „i když podstata není ohrožena, ale je tu zvláštní zájem.“³⁷

Z těchto citovaných rozhodnutí tak vyplývá, že se vztahuje i na ustanovení § 1288 OZ; jinými slovy, podstatou ve smyslu § 1296 OZ se rozumí i udržování ve stavu, tedy *forma* podstaty. Je tak zjevné, že podstata podle § 1296 OZ je širší než podstata, kterou zmiňuje § 1285.

Z citované komentářové literatury vyplývá, že podstata podle § 1285 OZ (§ 509 OZO) neodpovídá podstatě podle § 1296 OZ (§ 520 OZO). Roučkovy závěry o významu podstaty podle ustanovení § 1285 OZ (resp. § 509 OZO) podporuje i judikatura meziválečného Nejvyššího soudu³⁸.

Domnívám se tak, že je vhodné i pro účely české doktríny rozlišovat mezi substancí a formou. Je třeba pro účely každého z těchto ustanovení jasně vymezit, na kterou část podstaty se vztahují, respektive jak spolu dotčená ustanovení souvisejí.

2.1.2. Limitace pro požívání

Povinnost šetřit podstatu (ve smyslu substance) představuje limitaci pro požívání. Domnívám se, že lze s Roučkem souhlasit co do podstaty podstaty³⁹ (tj. podstaty podle § 1285 OZ); vlastníkovi věci nemůže být na škodu, že k předmětu svého vlastnictví zřídil poživací právo, a tak je třeba chránit věc do té míry, že požíváním neztratí své trvalé vlastnosti. Tento názor podporuje i judikatura.⁴⁰ Podstata věci může být narušena jak nepřiměřeným užíváním, tak nadměrnou percepcí plodů nebo užitků. Tím, že poživatel bude věc užívat a brát z ní plody a užitky nesmí narušit věc do té míry, že by pokračování v tomto nadměrném nebo nepřiměřeném užívání nebo braní plodů a užitků bylo na škodu věci; například, že by taková věc ztratila možnost být užívána takovým způsobem, na jaký bylo poživací (nebo užívací) právo sjednáno. Domnívám se, že tato nadměrnost nebo nepřiměřenost nemusí být ani empiricky měřitelná proto, aby poživatel

³⁷ cit. dle: rozhodnutí Nejvyššího soudu Protektorátu Čechy a Morava sp. zn. Rv I 372/43 [Vážný 18565], ze dne 7. září 1943.

³⁸ viz rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. R II 444/26 [Vážný 6749], ze dne 26. ledna 1927. Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí posuzuje případ s těžbou dříví v lese. Nejvyšší soud usoudil, že v případě, že poživatel vytěží více dříví než je přípustno podle pravidel lesního hospodářství, nejedná se o požívání plodů nebo užitků, ale v míře, které těžba pravidla lesního hospodářství překračuje, se jedná o narušení podstaty lesa. Avšak v tomto případě

³⁹ Jedná se tedy o limitaci požívání; viz ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl II., op. cit., str. 883.

⁴⁰ viz rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. R II 444/26 [Vážný 6749], ze dne 26. ledna 1927. Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí posuzuje případ s těžbou dříví v lese. Nejvyšší soud usoudil, že v případě, že poživatel vytěží více dříví než je přípustno podle pravidel lesního hospodářství, nejedná se o požívání plodů nebo užitků, ale v míře, které těžba pravidla lesního hospodářství překračuje, se jedná o narušení podstaty lesa.

porušil povinnost šetřit podstatu věci. Empiricky měřitelná bude typicky v případě hmotných věcí: využijeme-li judikatury Nejvyššího soudu, pak lze poukázat na příklad z výše citovaného rozhodnutí o nepřiměřené těžbě dříví v lese, který byl předmětem poživacího práva. Ovšem v případě poživacího práva k nehmotným věcem, typicky k jiným právům, nemusí být nadměrnost nebo nepřiměřenost tak očividná. V jakém případě by porušil poživatel svou povinnost šetřit povahu požívané věci, kdyby předmětem poživacího práva byla například akcie? U akcií lze spíše než o materiální stránce podstaty uvažovat o stránce nemateriální, typicky představované právy, která jsou s akcií spojena. V případě akcií by mohlo být porušením podstaty věci to, že by poživatel zapříčinil zmenšení práv, které se s akcií pojí (například tak, že by hlasoval souhlasně pro přijetí usnesení valné hromady o změně práv spojených s určitým druhem akcií podle § 417 odst. 2 ZOK).⁴¹

Domnívám se, že zásah do podstaty věci se posuzuje objektivně z pohledu věci jako takové; jinými slovy, v případě tvrzeného zásahu do podstaty věci nebude dostatečné, pokud vlastník prokáže, že je pro něj obtížnější ze subjektivního pohledu věci užívat nebo pobírat plody nebo užitky. Ostatně i ve výše uváděném rozhodnutí Nejvyššího soudu o narušení podstaty lesa se podává, že toto narušení je usuzováno z porušení předpisů vztahující se k pravidlům lesního hospodářství; porušení se zde posuzuje objektivně, neboť se usuzuje s porušením právního předpisu. Holý vlastník lesa by takto například mohl tvrdit, že poživatel vytěžil snadno vytěžitelné dříví, a po skončení je tak pro něj jako vlastníka obtížnější dříví těžít než před zřízením poživacího práva. Jsem přesvědčen, že v tomto případě není podstata věci narušena jen proto, že se braním plodů nebo užitků stala v průběhu času tato percepce obtížnější. Jinými slovy, i když poživatel pobíral plody nebo užitky tak, že se po skončení poživacího práva stalo obtížnější plody nebo užitky pobírat, není porušení povinnosti zachovat podstatu věci, pokud poživatel pobíral plody nebo užitky obvyklým způsobem, nebo způsobem, který není neobvyklý v souvislosti s účelem nebo vlastnostmi, které věc vykazuje. Tímto ale nevyklučuji odpovědnost za porušení zákonné povinnosti podle § 1288 OZ. Podle Pohlera komentujícího obdobné ustanovení v § 1036 odst. 2 BGB není ze zákona jasné, zdali se podstata věci posuzuje objektivními kritérii, anebo subjektivní vůlí vlastníka [!]; dovozuje však, že je možné věc posuzovat jak subjektivně, tak objektivně, neboť se navzájem nevyklučují. V německém právu se zkoumá, zdali (místo podstaty věci jako takové) nebyl narušen

⁴¹ Toto samozřejmě platí za předpokladu, že je dovoditelné, že poživatel má právo za akcionáře/holého vlastníka hlasovat na valné hromadě na základě titulu z poživacího práva, a to buď na základě povahy poživacího práva podle § 1285 OZ nebo práv podle § 1258 OZ.

předchozí hospodářský účel věci⁴² na základě projevené vůle stran podané z právního jednání, na jehož základě bylo poživací právo zřízeno. V případě, že toto seznatelné není, pak se zásah do hospodářského účelu věci hodnotí podle objektivních kritérií. I přesto se v poměrech českého práva uplatní objektivní hodnotící kritéria, protože podstata věci v českém právu je širší než v německém právu, hodnotící složka subjektivní je v německém právu založena pouze na výkladu právního jednání zřizující poživací právo. I v případě, že připustíme „subjektivní“ výklad právního jednání podle § 555 OZ a násl., což ostatně nerozporuji, pak je třeba zjišťovat, jak se v realitě tato vůle na požívání projevila. Jinými slovy, stejně je třeba zjistit, zdali se *objektivně* v realitě projevila vůle projevená v právním jednání, které požívání založilo; k hodnotícímu soudu ohledně reality tak musí stejně dojít na základě objektivních kritérií.

Hrabánek a Lasák uvádějí, že z povinnosti šetřit podstatu věci vyplývá, že poživatel *bez souhlasu vlastníka* (zdůrazněno autorem) nesmí například změnit dispozici stavby nebo zalesnit pole atp.⁴³ S tímto však lze souhlasit pouze částečně; v případě zalesnění pole se domnívám, že by skutečně došlo k narušení podstaty věci, neboť by zalesněním přišla věc o svou trvalou charakteristiku, účel, respektive povahu; jenže v případě změny dispozice stavby tomu tak nebude. Změna dispozice stavby nemusí mít význam pro povahu stavby jako takové. Tento případ lze spíše podřadit pod povinnost poživatele podle § 1288 OZ, nikoliv § 1285 OZ. Toto rozlišení je důležité pro přesné vymezení jednotlivých povinností poživatele a možnosti se od nich odchýlit.

K tomuto výkladu lze dojít i s přihlédnutím k systematickému argumentu. Povinnost šetřit podstatu věci podle § 1285 OZ není tatáž povinnost udržovat věc ve stavu, v jakém ji poživatel převzal podle § 1288 OZ.⁴⁴

Každopádně je zřejmé, že povinnost *salva rerum substantia* je limitou, co se týče možnosti věc užívat a brát z ní plody a užitky. V některých případech je dokonce myslitelné, že percepce plodů bude jediným obsahem poživacího práva, protože přímé požívání bude podle § 1285 OZ omezeno *salva rerum substantia*. Je-li předmětem poživacího práva například nájem, domnívám se, že pravidlo *salva rerum substantia* znemožňuje poživateli vykonávat jiná práva s tímto nájmem související než percepce plodů, kterými v tomto případě je nájemné. Poživatel nemůže vystupovat jako pronajímatel, neboť poživací právo nebylo zřízeno k předmětu nájmu, ale přímo k vzniklému

⁴² Německé právo se tak zaměřuje pouze na dílčí složku podstaty věci podle českého práva.

⁴³ viz SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III.: Věcná práva (§ 976-1474)*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-803-0, str. 1180.

⁴⁴ souhlasně viz: KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské. II, Práva věcná*. op. cit., str. 256.

nájmu jako takovému. Poživatel nemůže například nájemní vztah ukončit (mj.) proto, že by tím porušil zásadu *salva rerum substantia*.

V německém právu existuje mezi poživatelem a holým vlastníkem zvláštní (odvozený) vztah tzv. *Begleitschuldverhältnis*, jehož obsahem jsou vzájemné povinnosti, které obě strany zavazují respektovat práva druhé strany (viz § 1034 až § 1040 BGB). Podle ustanovení § 1036 odst. 2 BGB má poživatel povinnost zachovat hospodářský účel věci a postupovat v souladu s péčí řádného hospodáře. V BGB není obsaženo pravidlo *salva rerum substantia* v tak širokém pojetí jako v OZ a OZO, ale právě ustanovení § 1036 odst. 2 BGB nabízí výše zmíněné pravidlo, které materiálně odpovídá ustanovení § 1285 OZ.

2.1.3. *Quasiususfructus*

Quasiusufructus je možné zřídit k zužitelným zastupitelným věcem. Ve větším detailu je o quasiusufructu pojednáno v kapitole *Rozsah práv poživatele k zužitelným zastupitelným věcem*. České právo quasiusufructus dovoluje.

Za účinnosti OZO ze zákona přímo plynulo, že není možné zřídit poživací právo ke spotřebitelným věcem (viz § 510 OZO); dnes materiálně totožné ustanovení v § 1294 toto omezení neobsahuje. Krčmář dovozuje, že pokud by tak zákon nestanovil, pak by nebylo možné odlišit poživací právo od zápůjčky, neboť se oba instituty shodují v kauze⁴⁵, čemuž lze přisvědčit. I přesto, že se oba instituty podobají, některé významné aspekty se liší (např. v obligační, respektive věcněprávní povaze). V platném právu je třeba vykládat právní jednání podle svého obsahu (§ 555 OZ) a podle vůle a úmyslu jednajícího (§ 556 OZ). Nejenže je tak třeba zjistit kauzu (u obou *utendum dare*), ale zároveň je třeba zjistit jakou vůli měly strany při uzavírání smlouvy; zdali se chtěly zavázat věcněprávně nebo obligačně.

2.1.4. *Ususfructus irregularis*

Tuto zvláštní kategorii poživacího práva zavádí Rouček.⁴⁶ Jedná se o poživací právo k věcem, které nejsou individuálně určené (jsou určené druhově), například věci zastupitelné. Podle Roučka se použijí obdobně pravidla pro *quasiusufructus*. Tato zvláštní kategorie poživacího práva je dle mého názoru zpochybnitelná.

⁴⁵ viz tamtéž, str. 262.

⁴⁶ ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl II., op. cit., str. 888.

Zaprvé, není zřejmé z čeho vyplývá v pozitivním právu, a to jak podle OZO, tak podle dnes platného práva, závěr, že se úprava podle § 510 OZO, respektive § 1294 OZ, použije i na věci druhově určené, které však nejsou zastupitelné a zužitelné (resp. spotřebitelné).

Zadruhé, podle platného práva se *quasiususfructus* uplatní i u věcí zastupitelných. Není důvod tak vyčleňovat zvláštní kategorii, která by dopadala výhradně na věci určené druhově, respektive na zastupitelné věci. Co se týče zastupitelných věcí, zákon zná výjimku pro zvláštní případy pro jistinu uloženou na úrok (viz § 1295 OZ, dříve § 510 *in fine*), která jsou zcela v rozporu s Roučkovým tvrzením, neboť zjevně na poživatele vlastnictví nepřechází.⁴⁷ Z povahy věci není třeba (na rozdíl od věcí zužitelných a zastupitelných zároveň), aby na poživatele přecházelo vlastnické právo, protože nedochází ke změně podstaty tím, že jsou užívány; ani nedochází k jejich zničení (resp. zužitkování). V takovém případě je možné uvažovat o dispozičním usufructu (viz níže). Proto se domnívám, že není třeba rozlišovat zvláštní kategorii usufructu irregularis.

2.1.5. *Usufructus* dispoziční

V případě poživacího práva s dispozičním právem lze rozlišit dva podtypy, které rozlišují na široké a úzké pojetí. Rozlišení vyplývá z okruhu věcí, k nimž lze takový usufructus zřídit. Touto kapitolou bych chtěl otevřít českou vědeckou diskuzi nad přípustností dispozičního usufructu v českém právu. Sám níže navrhuji, že od ustanovení § 1285 OZ stran *salva rerum substantia* se nelze odklonit. Připouštím však, že je však možné najít argumenty i pro opačný výklad.⁴⁸

Podstatou dispozičního usufructu je možnost poživatele s věcí nakládat; a to buď bez přechodu vlastnického práva (úzké pojetí), anebo s přechodem vlastnického práva (široké pojetí). Ačkoliv se dnes používá především ve Španělsku (viz níže), jedná se o koncept německý⁴⁹ (avšak v právu před přijetím BGB).⁵⁰

⁴⁷ viz KODEK, Georg a Michael SCHWIMANN, ed. *ABGB Praxiskommentar: Band 2: §§ 285–530 ABGB NWG und EPG*. 4. Auflage. Wien: LexisNexis, 2012. ISBN 978-3-7007-5175-5, str. 512; viz níže.

⁴⁸ O kogentnosti nebo dispozitivitě ustanovení týkající se služebnosti se dnes již diskuze vede, viz například diskuzi nad kogentností nebo dispozitivitou ustanovení § 1265; viz SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III.: Věcná práva (§ 976-1474)*, op. cit., str. 1137.

⁴⁹ V němčině *das Dispositionnießbrauch*.

⁵⁰ Podle dále uvedeného zdroje se jedná o článek prof. Kohlera nazvaný příznačně *Das Dispositionnießbrauch* v časopise *Jherings Jahrbücher für die Dogmatik des bürgerlichen Rechts*, ročník 18 (1880), dostupný z: https://dlc.mpg.de/image/mpirg_escidoc_80200/1/LOG_0003/. Avšak žádný takový článek se v tomto ročníku nenachází, není tak možné toto tvrzení ověřit; viz BAREA, Juan B. Jordano. *Cuasi-usufructo como derecho de goce sobre cosa ajena. Anuario de derecho civil*. Madrid: Boletín Oficial del Estado, 1948, 1(3), 980-1023, str. 997, poznámka pod čarou č. 51. Dostupné také z: https://www.boe.es/biblioteca_juridica/anuarios_derecho/abrir_pdf.php?id=ANU-C-1948-30098001023

Španělská doktrína dovoluje zřízení širokého dispozičního usufructu; je tomu však z toho důvodu, že podle čl. 467 CC(es), který obsahuje tradiční definici poživacího práva, je možné se od zákonné definice odklonit v právním jednání, které poživací právo zřizuje; zákon *výslovně* dovoluje odlišné ujednání od zákonné úpravy.⁵¹ V případě španělského práva tak dispozitivnost plyne přímo ze zákona. Není to však jediný myslitelný přístup, který lze využít. K dispozičnímu usufructu lze taktéž dojít úvahou přes *quasiusufructus*.

Prvním typem je dispoziční *usufructus* v užším pojetí (taktéž je možné jej označit za *usufructus* dispoziční nepravý). Na tento podtyp upozorňuje Rouček.⁵² V tomto případě jsou předmětem poživacího práva sice věci nezužitkovatelné, avšak poživatel je s věcí (nebo s příslušenstvím) oprávněn nakládat, takže při zániku služebnosti nevrátí holému vlastníku tutéž věc, ale věc stejného druhu a jakosti, ve stejném množství (jako v případě *quasiusufructu* podle § 1294 OZ). Avšak na rozdíl od případu zužitkovatelných zastupitelných věcí na poživatele nepřechází vlastnictví k věci. Tento podtyp poživacího práva se částí vztahuje jak k pravidlu *salva rerum substantia*, tak k pravidlu udržovat věc ve stavu při předání podle § 1288 OZ. Jak bude uvedeno níže, povinnost poživatele udržovat věc v náležitém stavu nezakazuje tento způsob poživacího práva.

Otázkou však zůstává, zdali je možné v českém právu zřídit široký *usufructus*. To, co vymezují jako široký *ususfructus*, zná především španělské právo. Jedná se o možnost poživatele volně nakládat s věcí na základě ujednání vlastníka, nebo s jeho souhlasem (respektive se souhlasem zůstavitele v případě *usufructu mortis causa*), avšak v tomto případě přechází i vlastnické právo (přechází tak i složka nakládání, *ius abutendi*).

Předkládaná práce argumentuje tak, že v českém právu to přípustné není. A to na základě několika dílčích úvah.

Zaprvé, zásada *salva rerum substantia* by tak byla bez dalšího pro třetí osoby vyloučena. Za kogentní (jak relativně, tak absolutně) se považují ta ustanovení zákona, u nichž to jejich smysl a účel vyžaduje.⁵³ Nadto lze poukázat na to, že zákon i v případě norem, které nejsou (absolutně) kogentní, zakazuje taková ujednání, která by vybočovala ze smyslu a účelu zákona.⁵⁴ Jinými slovy,

⁵¹ viz čl. 467 CC(es): „El usufructo da derecho a disfrutar los bienes ajenos con la obligación de conservar su forma y sustancia, a no ser que el título de su constitución o la ley autoricen otra cosa [zdůrazněno autorem]“.

⁵² viz ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl II., op. cit., str. 888.

⁵³ viz ŠUK, Petr. Kogentnost a dispozitivita korporátního práva – hledání hranic. *Ad notam: notářský časopis*. 2019, **25**(3).

⁵⁴ viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 387/2016 [R 10/2019 civ.], ze dne 31. října 2017.

předkládaná práce se na tomto místě vyhýbá debatě o kogentnosti či dispozitivitě definičních ustanovení občanského zákoníku, kterou nepovažují za uzavřenou, neboť někteří autoři dovozují, že definiční ustanovení jsou veskrze dispozitivní⁵⁵, nebo naopak kogentní⁵⁶; respektive tvrdí, že tato debata je bezpředmětná.⁵⁷ Práce se zaměří na to, zdali odporuje smyslu a účelu zákona, když si holý vlastník s poživitelem dohodnou, že se pravidlo *salva rerum substantia* nepoužije.

Podle ustanovení § 1107 odst. 1 OZ přejímá nabyvatel s vlastnickým právem i všechny závady, které na věci vážnou, pokud jsou ve veřejném seznamu; pakliže nejsou zapsány, pak je přejímá pouze v případě, měl-li a mohl-li je z okolností seznat, případně pokud tak stanoví zákon nebo pokud je tak ujednáno. Závady, o kterých toto ustanovení hovoří, jsou závadami věcněprávními.⁵⁸ Je jisté, že obligace nelpí na věci a nemůže s ní přecházet, a nemůže tak být závadou na věci. Pokud lpí na věci věcné právo, není samo dělitelné; jinými slovy, pokud je zřízeno poživací právo a je smluvně upraveno, přejde podle ustanovení § 1107 OZ na nabyvatele celé, tedy i s příslušnou modifikací. Toto je pak důvodem, proč se domnívám, že se nelze odchýlit od *salva rerum substantia*, protože jakmile přechází na nabyvatele celé poživací právo, o němž ví, nebo měl a mohl vědět, je nepravděpodobné, že by věděl, nebo mohl a měl vědět také o modifikaci, a to včetně tak zásadního odchýlení, jakým by bylo odchýlení se od povinnosti šetřit podstatu věci. Vzhledem k povaze tohoto pravidla jako limity požívání, není možné takto zásadně měnit povahu institutu usufructu s věcněprávními účinky, tedy nejen mezi poživitelem a holým vlastníkem, ale s účinky pro každého dalšího nabyvatele; jinými slovy, nebyla by naplněna podmínka podle § 978 OZ, který dovoluje se od zákona v případě, že tak zákon dovoluje.

Domnívám se, že tomu tak je, tedy že by toto odchýlení skutečně odporovalo smyslu a účelu zákona Vzhledem k povaze věcných práv jako uzavřeného výčtu institutů působících *erga omnes* odporuje smyslu a účelu zákona, aby si vlastník s poživitelem smluvně ujednali, že se na zřízení služebnosti poživacího práva nevztahuje povinnost *salva rerum substantia*; a to jak ujednání mezi stranami, tak i s věcněprávními účinky. I přes to, že § 978 OZ připouští možnost odchýlného ujednání mezi stranami s obligačními účinky (nikoliv tak *erga omnes*), bylo by v rozporu se smyslem a účelem zákona, kdyby si poživatel s vlastníkem, byť obligačně, ujednali odchýlení se

⁵⁵ viz MELZER, Filip a Petr TĚGL. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek III. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1, str. 207.

⁵⁶ viz KNAPP, Viktor. O právu kogentním a dispozitivním – a také o právu heteronomním a autonomním. *Právník*. Ústav státu a práva AV ČR, 1995, **134**(1), 1-11. ISSN 0231-6625; srov. PELIKÁNOVÁ, Irena. Převod a přechod práv při prodeji podniku podruhé. *Právní rozhledy* [online]. 2001, **9**(9), 426 a násl. ISSN 1210-6410.

⁵⁷ viz ELIÁŠ, Karel. K pojetí dispozitivního práva v občanském zákoníku. *Bulletin advokacie*. Česká advokátní komora v Praze, 2015, **22**(9), 13-24. ISSN 1210-6348.

⁵⁸ viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 595/2021, 8. června 2021.

od zásady šetřit podstatu věci. Tímto by se odchýlili od koncepce požívacího práva, neboť by zcela vyprázdnili poslední složku vlastnictví, která holému vlastníkovi zbyla. Došlo by tak k vytvoření jakéhosi kvazivlastnického práva. Toto však nevylučuje přechod vlastnického práva a s tím související nedodržení zásady *salva rerum substantia* v případě zužitelným zastupitelným věcem podle § 1294 OZ; v tomto případě to však vyplývá z povahy věci (viz níže).

Domnívám se, že není možné, aby si toto ujednali obligačně mezi sebou, protože ačkoliv uznávám, že vlastníkovi zůstává právo nakládat s věcí (*ius abutendi*), tedy i věc zničit (viz § 996 odst. 1 OZ), a může si tak s kýmkoliv zničení vlastní věci ujednat, v případě, že se na tomto dohodne s poživitelem, mohou nastat nesmyslné případy: vzhledem k obligační povaze tohoto závazku může nastat případ, kdy poživitel přežije holého vlastníka věci, u níž byla porušena její podstata (substance), například tak, že změni účel, nebo trvalý charakter věci. Například takto zřídí vlastník požívací právo k sadu a s poživitelem si dohodne, že může stromy vykácet, čímž zjevně změni účel požívané věci. Toto ujednání mezi poživitelem a zemřelým holým vlastníkem nového vlastníka nezavazuje, a tak by se znovu uplatnil zákonný režim. Ostatně tato situace by mohla nastat i při převodu věci. Může se nový vlastník dovolávat odpovědnosti poživitele za porušení povinnosti šetřit podstatu lesa? Uznávám, že i pokud by toto ujednání mezi poživitelem a holým vlastníkem bylo myslitelné, pak by se nový vlastník zřejmě nemohl dovolávat odpovědnosti poživitele: v tomto případě by totiž došlo ke změně podstaty věci *před* přechodem nebo převodem věci na nového vlastníka, a poživitel by tak nejspíš byl vázán povinností šetřit novou podstatu věci. I přes tento argument však zastávám názor, že v případě povinnosti podle § 1285 OZ není možné se odchýlit.

Každopádně je jisté, že není však možné, aby vlastník (s účinky *pro futuro*) takto zavázal každého dalšího holého vlastníka, který by za existence požívacího práva nabyl věc do svého vlastnictví. Dostatečně ilustrativně může sloužit případ zřízení požívacího práva k věci *mortis causa*. Takto by bylo možné omezit holé vlastnictví novému vlastníku věci bez jeho souhlasu, což by v tomto případě nastalo.

Předchozími odstavci se snažím podtrhnout význam principu *salva rerum substantia* pro institut požívacího práva. Ostatně i ve španělské dogmatice je zdůrazněno, že se jedná o neobvykle široké pole pro smluvní svobodu uznanou španělským zákonodárcem právě na základě výslovného

(!) umožnění odchýlení se od této zásady v čl. 467 CC(es) *in fine*.⁵⁹ Český zákon se od ní odchyluje výslovně pouze v jednom případě, a to ještě částečně; v případě poživacího práva k věci zužitelné a zastupitelné podle § 1294 OZ; v tomto případě z povahy věci vyplývá, že se udržování podstaty věci neuplatní, protože se společně se zřízením poživacího práva převádí vlastnické právo k věci, a poživatel tak může změnit její podstatu, neboť je jejím vlastníkem. Tímto se tak nejen vytrácí z definice princip povinnosti šetřit podstatu věci, ale také i charakter služebnosti jako věcného práva k věci cizí, protože se o cizí věc jednoduše nejedná. Proto se domnívám, že není v českém právu přípustné zřídit depoziční *ususfructus* široký, ačkoliv, jak jsem psal výše, uznávám, že argumenty podporující opačný závěr mohou být přesvědčivé.

2.2. Povinnost udržovat věc podle § 1288 OZ

Povinnost udržovat věc podle § 1288 OZ je povinností zachovat *formu* věci (na rozdíl od povinnosti podle § 1285 OZ, který povínuje poživatele k zachování podstaty, substance). Toto ustanovení OZ odpovídá ustanovení § 513 OZO s tím rozdílem, že původní ustanovení stanovilo poživateli povinnost udržovat věc v souladu s péčí řádného (dobrého) hospodáře.

Rozdíl mezi povahou povinnosti poživatele podle § 1285 OZ a § 1288 OZ lze ilustrovat na příkladu rozhodnutí Nejvyššího soudu R II 350/29 [Vážný 9859]. V rozhodovaném případě vlastník usedlosti (hospodářského statku) k ní zřídil poživací právo, které zahrnovalo i živý inventář usedlosti. Poživatel propachtoval část usedlosti a prodal živý inventář. Holý vlastník se domáhal složení jistoty (podle § 520 OZO, nyní § 1296 OZ) kvůli hrozícímu nebezpečí na podstatě věci. Nejvyšší soud dal dovolateli za pravdu a uznal nárok na složení jistoty, protože živý inventář (hovězí dobytek) představuje podstatu hospodářského statku.⁶⁰

V tomto případě je totiž možné uvažovat o dobytku tvořícím nedílnou součást usedlosti jako o podstatě podle § 1285 (substance), tak i podstatě podle § 1288 OZ (formě). V případě předkládaného rozhodnutí byla ohrožena podstata věci ve smyslu substance, neboť příslušenství věci, které spoluutvářelo její charakter (podstatu ve smyslu substance), bylo prodáno; jinými slovy podstata věci (ve smyslu § 1285 OZ, § 509 OZO) byla narušena. Hospodářský statek není možné jako hospodářský statek využít, není-li na něm dobytek, který hospodářskému statku dodává svůj účel; bez dobytka by se nejednalo o hospodářský statek, ale stavení bez hospodářského určení.

⁵⁹ viz GÓMEZ-SALVAGO, Cecilia. Usufructo con facultad de disponer. Análisis jurisprudencial. *Revista de Derecho Patrimonial*. Aranzadi, 2001, 4(6), 483-515. ISSN 1139-7179, str. 483.

Dostupné také z: <https://core.ac.uk/download/pdf/84872047.pdf>

⁶⁰ viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. R II 350/29 [Vážný 9859], ze dne 25. dubna 1930.

Avšak v případě jiných skutkových okolností lze na stejném příkladu ilustrovat porušení podstaty věci podle § 1288 OZ. Toto by totiž mohlo nastat, pokud by se poživatel o dobytek nestaral a nenahrazoval poražené (nebo jinak znehodnocené) kusy novým dobytkem. V tomto případě by sice nebyla ohrožena substance, protože hospodářský účel statku by byl zachován, avšak potenciální výnosnost by byla zmenšena nenáležitou péčí poživatele.

Rozdíl mezi povinností šetřit podstatu věci a povinností udržovat věc není v intenzitě zásahu do podstaty věci, ačkoliv by se tak mohlo na první pohled zdát. Odlišnost, dle mého názoru, spočívá v povaze zásahu; míří-li zásah k tomu, aby změnil charakter nebo povahu věci, jedná se o porušení povinnosti šetřit povahu věci (substanci); pokud však jednání poživatele vede k nižší výnosnosti věci nebo ke snížení její hodnoty, pak se jedná o porušení povinnosti udržovat věc (formu). I Pohlmann souhlasně uvádí, že poživatel musí učinit taková opatření, která vedou k udržení ekonomické výnosnosti, tedy v případě hospodářského statku obdělávat pole, krmit zvířata, starat se o zahradu atp. Obdobně tak například u obchodního závodu, o který musí náležitě pečovat. Ostatně lze poukázat i na gramatický výklad k § 1288 OZ podporující závěr předkládaný touto prací o povaze povinnosti podle § 1288 OZ. *A contrario* k větě druhé, pokud neužívá poživatel věc řádně (hypotéza 1), čímž se sníží hodnota z viny poživatele (hypotéza 2), je poživatel odpovědný za neudržování věci, neboť tato povinnost mu ze zákona vyplývá (dispozice). Sankce je pak stanovena, stejně jako pro případ nešetření povahy věci, v § 1296 OZ. Ze zákona tak navíc vyplývá, že musí existovat příčinná souvislost mezi hypotézou 1 a 2, tedy mezi tím, že poživatel neudrzuje věc a z toho důvodu dojde ke snížení hodnoty věci.

Obdobné ustanovení je možné najít v § 1041 BGB věta první, podle které má poživatel povinnost udržovat věc tak, aby si zachovala hospodářskou výnosnost⁶¹ (*Der Nießbraucher hat für die Erhaltung der Sache in ihrem wirtschaftlichen Bestand zu sorgen.*). Jak bylo popsáno výše, substance věci v případě poživacího práva v BGB spočívá v jejím hospodářském účelu, a tak toto ustanovení rozvíjí povinnost poživatele udržovat hospodářskou výnosnost věci. Materiálně se tak neliší od ustanovení § 1288 OZ, akorát s přihlédnutím ke konstrukci poživacího práva v německém právu je zde více zdůrazněn hospodářský aspekt poživatelovy povinnosti udržovat věc.⁶² Hospodářskou výnosností se však nemyslí její ekonomická (kapitálová) hodnota, ale její hospodářský stav (*„die belastete Sache zwar nur in ihrem wirtschaftlichen Bestand, nicht aber in*

⁶¹ viz DANNEMANN, Gerd a Reiner SCHULZE. *German Civil Code*. Volume I: Books 1 – 3: §§ 1 – 1296 BGB, op. cit., str. 1924.

⁶² viz dále § 1047 BGB, který ukládá poživateli povinnost hradit náklady veřejnoprávní povahy, které souvisí s udržováním věci za doby trvání poživacího práva.

*ihrem Kapitalwert zu erhalten“).*⁶³ Toto odpovídá smyslu a účelu ustanovení § 1288 OZ; pravidlo se uplatní i v poměrech českého práva. Hodnota podle ustanovení § 1288 OZ je konstruována jako hodnota hospodářská. Toto lze ukázat na již výše předvedeném případě. Poživatel statku může nahrazovat dobytek (respektive musí), který porazil nebo který jinak pošel. Tržní (ekonomická) hodnota dobytka se liší, a proto nový dobytek nemusí mít stejnou tržní hodnotu jako dobytek poražený. Důležité však je, aby byla zachována hospodářská potenciální hodnota statku, jeho výnosnost. Ostatně i momentální tržní hodnota každé věci se v průběhu času mění, a proto není důvodné sankcionovat za tyto výkyvy poživatele, není-li výkyv způsoben v důsledku jeho chování, které ovlivnilo výnosnost věci (viz exkulpační důvod v § 1288 OZ *in fine*).

*

Obdobně jako v případě povinnosti podle § 1285 OZ lze i v tomto případě uvažovat, zdali je možné se od povinnosti podle tohoto ustanovení odchýlit. Domnívám se, že na rozdíl od povinnosti *salva rerum substantia* (nutně) není odchýlení se od povinnosti věc udržovat ve stavu při převzetí proti smyslu a účelu zákona; a to jak bezpochyby smluvně, nebo dokonce zavazujíc právní nástupce holého vlastníka, např. vyjádřením vůle zůstavitele v případě zřízení poživacího práva *mortis causa*. Toto představuje další rozdíl oproti povinnosti šetřit podstatu věci. Hrabánek a Lasák uvádějí (*a contrario*) v komentáři k § 1285 OZ, že je možné se odchýlit od požadavku zachování podstaty za souhlasu vlastníka⁶⁴; příklad, který však uvádějí, není doléhavý pro podstatu ve smyslu § 1285 OZ, jak bylo výše uvedeno. Každopádně zjevně nevylučují možnost odchýlit se od dispozice normy obsažené v § 1288 OZ, co do udržování stavu věci.

Je však třeba dbát na to, aby odchýlení se od povinnosti věc udržovat v náležitém stavu nebylo zásahem do substance, což je pravidlo, u něhož jsem dovedl, že dohoda, která by tuto povinnost upravovala, je proti smyslu a účelu zákona.

2.3. Povinnost předat věc a zánik poživacího práva

Co se týče časového omezení poživacího práva, je jeho trvání omezeno povahou služebností. Rozhodně však nelze považovat dočasnost za charakteristickou vlastnost, ačkoliv služebnost je zásadně vždy časově omezená. Na zánik poživacího práva se vztahuje obecná úprava zániku služebností podle § 1299 OZ a násl. Tato práce se zaměří na některá specifika zániku poživacího práva a povinnosti věc předat; výklad obecné úpravy ponechá stranou.

⁶³ cit. dle: rozhodnutí BGH V ZR 197/07, ze dne 23. ledna 2009.

⁶⁴ viz SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III.: Věcná práva (§ 976-1474)*, op. cit., str. 1180.

V okamžiku předání dochází ke konsolidaci (splynutím, *confusio*) vlastnictví holého vlastníka. V případě poživacího práva, které je zaneseno do veřejného seznamu podle § 1262 odst. 1 OZ, to platí rovněž (zaniká *ex lege*), avšak je nutné podat návrh na výmaz poživacího práva z takového veřejného seznamu.⁶⁵ V souladu s tímto v případě, že zaniká jedna z více služebností poživacího práva lpící na téže věci, oprávnění ze zaniknuvší služebnosti poživacího práva nepřirůstá k nezaniklým poživacím právům, ale zaniká bez dalšího.⁶⁶

Spornou otázkou může být to, zdali zaniká poživací právo v případě, kdy se poživatel stane spoluvlastníkem věci, která je předmětem poživacího práva. Starší judikatura dovozovala, že poživací právo nezanikne.⁶⁷ Nejvyšší soud poukazuje na to, že spoluvlastník podle OZO vykonává své spoluvlastnické právo k ideálnímu podílu věci. Nelze však rozlišit, co do tohoto ideálního podílu náleží, takže není jasné, k jaké části vykonává své právo k věci cizí. Nejvyšší soud dále uvádí, že „[h]ledíc k tomu, že nelze vymeziti hranici mezi ideálními podíly spoluvlastnickými, nedá se ovšem zjistiti, pokud žalobkyně vykonává právo vlastnické a právo k cizí věci. Na druhé straně je zmíněná služebnost jako taková nedělitelná potud, že jí nemůže býti nabyto na ideální části domu, aniž jí může býti ohledně ideální části pozbyto.“⁶⁸ Tuto argumentaci rozšiřuje Nejvyšší soud s odkazem na použitelnou odbornou literaturu pro poměry obč. zák. i na rekodifikované právo. Pro splynutí je podle Nejvyššího soudu totiž nutná jednota v osobě oprávněného a povinného, což v případě spoluvlastnictví nemůže nastat.⁶⁹

Domnívám se však, že ačkoliv v takovém případě poživací právo jako takové nezanikne, změní se jeho předmět. Předmětem poživacího práva nebude věc celá, ale ideální podíl spoluvlastníka. A tomuto není na škodu, že nelze jednoznačně ideální podíl vymezit, protože to k výkonu poživacího práva k tomuto ideálnímu podílu ani není třeba. Podle ustanovení § 1118 OZ náleží spoluvlastníkovi podíl z plodů a užitků, které plynou ze společné věci. Podle § 1122 OZ je každý ze společníků plným vlastníkem svého podílu. Může tak se svým podílem volně nakládat jako každý jiný vlastník; toto nakládání nesmí však být na úkor dalších spoluvlastníků podle § 1123 OZ. Není tak vyloučeno, že spoluvlastník může ke svému podílu zřídit poživací právo (nebo jinou služebnost). V takovém případě by poživatel měl jistě právo na užívání věci, co do rozsahu oprávnění svědčícího spoluvlastníkovi. Taktéž by měl právo na podíl na plodech a užitcích náležící

⁶⁵ viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 2651/2020, ze dne 20. října 2020.

⁶⁶ viz rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 20 Co 310/2016, ze dne 29. 11. 2016.

⁶⁷ viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. Rv I 974/39 [Vážný 17433], ze dne 20. října 1939.

⁶⁸ cit dle: tamtéž.

⁶⁹ viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 3864/2014, ze dne 29. března. 2016; srov. BRADÁČ, Albert a kol. *Věcná břemena od A do Z*. Praha: Linde, 2001. ISBN 80-7201-277-0, str. 80.

spoluvlastníkovi. Toto se uplatní i v případě, že by spoluvlastník zřídil poživací právo ke svému podílu pro jiného spoluvlastníka. V takovém případě by spoluvlastník/poživatel požíval podíl plodů nebo užitků spoluvlastníka/holého vlastníka, neboť lze tento podíl bezesporu určit. Co do práva věc užívat, uplatní se, dle mého názoru, ustanovení § 1117 OZ, podle nějž je právo spoluvlastníka k celé věci omezeno stejným právem každého jiného spoluvlastníka. V tomto případě nebude spoluvlastník/poživatel omezen v užívání věci stejným právem spoluvlastníka/holého vlastníka, neboť ten se ho do míry užívání (resp. požívání při percepci plodů) vzdal. Ke změně předmětu musí dojít z toho důvodu, neboť nelze uvažovat o poživacím právu k celé věci, protože by poživací právo zahrnovalo např. *všechny* plody a užitky, které věc přináší. To by v důsledku znamenalo, že poživatel má právo na plody z celé věci, tedy i ze svého podílu; jenže v tomto rozsahu mu již svědčí vlastní spoluvlastnické právo na tyto plody a užitky. Proto v tomto rozsahu není možné uvažovat o výkonu poživacího práva.

2.4. Rozsah práv poživatele k zužitelným zastupitelným věcem

Obecně panuje shoda mezi všemi komentátory, že význam ustanovení § 1294 OZ a § 510 OZO i přes změnu textace zůstává totožný; tvrdí tedy, že je-li předmětem poživacího práva zužitelná zastupitelná věc, pak vzniká poživací právo k hodnotě věci. Tento výklad je však nesprávný, protože neodráží změnu ve znění ustanovení, a neobstojí ani po věcné stránce. Považuji však za nesporné, že při *quasiusufructu* přechází vlastnické právo z holého vlastníka⁷⁰ na poživatele.

Ustanovení § 1294 OZ výslovně stanoví, že poživatel může s věcmi podle libosti nakládat; jinými slovy poživací právo v tomto případě dokonce rozšiřuje. V případě běžného poživacího práva zůstává vlastníkovu právo nakládat s věcí (*ius abutendi*), avšak zákon v tomto případě *a contrario* odjímá vlastníkovu i toto právo. Pokud ustanovení opravňuje poživatele podle libosti s věcmi nakládat, jaké právo k věci zůstává holému vlastníku?

Žádné. V tomto případě je holé vlastnictví skutečně holé a zcela vyprázdněné, protože všechny složky vlastnického práva přešly na poživatele. V takovém případě nemá smysl vůbec o holém vlastnictví uvažovat, protože jednoduše mu chybí jakákoliv podstata. Žádná z věcněprávních složek vztažených k věci nesvědčí holému vlastníkovu, vlastník má právo na vrácení stejného množství věci, téhož druhu a jakosti, leč také věcněprávního charakteru. Ovšem

⁷⁰ I když vlastnické právo na poživatele přechází, stále je třeba označovat holého vlastníka za „vlastníka“, protože ze zákona mu vyplývá právo na věc totožného množství, druhu a jakosti. I když není vlastníkem v době trvání poživacího práva, poživatel na něj převede vlastnické právo „zpět“ po zániku poživacího práva.

tomuto právu odpovídá povinnost poživatele to splnit; jinými slovy, toto právo nevázne na věci, ale jde za poživatelem. Ostatně ani nedává smysl, aby toto poživací právo vázlo na věci, což je nesporné i mezi komentátory. Thöndel správně podotýká, že poživatel může bezpochyby zcizit věc, která je předmětem poživacího práva.⁷¹ Je tomu právě proto, že na poživatele přechází i právo nakládat s věcí. Taktéž je třeba zdůraznit, že poživatel není v tomto případě detentorem, ale držitelem věci.

Hodnota věci nemůže být předmětem poživacího práva, neboť to jednoduše nevyplývá ze zákona. Kdyby byla předmětem poživacího práva hodnota věci, pak by nebylo třeba poživací právo rozšiřovat ještě na složku nakládání a vlastnické právo by na poživatele nepřecházelo, protože by poživací právo bylo omezeno pouze na hodnotu věci, nikoliv věc jako takovou. Jinými slovy, podstatou nepravosti poživacího práva v případě zužitelných zastupitelných věcí je to, že běžné poživací právo vůbec nevzniká; převádí se vlastnické právo a vlastníkoví svědčí právo (věcněprávní povahy⁷²) na vrácení věci v témže množství, téže kvality a téže jakosti.

Obdobnou úpravu zná i ustanovení § 1067 odst. 1 BGB. V něm se výslovně uvádí, že zřízením poživacího práva k zužitelným zastupitelným věcem přechází vlastnické právo k věci.

Otázkou může být, zdali toto poživací právo může zaniknout bez dalšího podle § 1299 OZ a násl., právě s ohledem na přechod vlastnického práva. Podle německé doktríny nastává zánik poživacího práva až převodem vlastnického práva poživatelem zpět vlastníkoví.⁷³ Domnívám se, že v podmínkách českého práva je však možné, že zánik poživacího práva předchází přechodu vlastnictví věci zpět na holého vlastníka *ex lege*, tedy že v případě, že služebnost poživacího práva zanikla, pak přechází (mimovolně) *ex lege* vlastnictví věci zpět na holého vlastníka, alespoň do té míry, do které nebyla věc zužitkována. Ve zbytku má pak vlastník právo požadovat od poživatele plnění. Poživatel tak nemusí převádět vlastnictví k věci zpět vlastníkoví. Tomu by i nasvědčovalo znění ustanovení o zániku služebnosti. Takto například i v případě *quasiusufructu* zaniká, dle mého názoru, služebnost poživacího práva trvalou změnou věci⁷⁴. *A silentio legis*, pokud by chtěl zákonodárce vyjádřit další podmínku převodu vlastnického práva ve zvláštním případě

⁷¹ viz ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek III., op. cit., komentář k § 1294.

⁷² Není tak správné hovořit o *obligaci*, tak jak o ní hovoří v komentáři Rouček, ačkoliv se jedná o vztah mezi osobou poživatele a osobou holého vlastníka; viz ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému občenskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl II., op. cit., str. 887.

⁷³ viz SÄCKER, Franz Jürgen a kol. *Münchener Kommentar: Bürgerliches Gesetzbuch*. 6. díl. 6. vydání. Mnichov: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-3-406-61466-8, str. 1727.

⁷⁴ V tomto případě se trvalou změnou nerozumí zužitkování, resp. spotřeba věci, ale trvalá změna charakteru věci (pravidlo *salva rerum substantia*).

quasiusufructu, který za zvláštní druh požívacího práva uznává, pak by tak učinil; obdobně pak taky, *mutatis mutandis*, u dalších způsobů zániku požívacího práva.

Odlišná povaha quasiusufructu spočívá nikoliv v tom, že požívací právo se zřizuje k hodnotě věci (což samo o sobě není přesné), ale v tom, že spolu s požívacím právem přechází i právo vlastnické.

Toto ustanovení je z povahy věci kogentní a není možné se od něj odchýlit.⁷⁵ Pokud by bylo zřízeno požívací právo bez možnosti s věcí nakládat (tedy ji zužítkovat, resp. spotřebovat, efektivně ji tedy zničit), nemohlo by vůbec dojít k užívání, v některých případech by dokonce nebylo možné vykonat percepce plodů nebo užitků. Obzvlášť je třeba na korektnosti tohoto ustanovení trvat v případě, že je požívací zřízeno k věci, která není zužitvatelná a zastupitelná, avšak takovou se stane až po zřízení požívacího práva. V tomto případě chybí vůle stran k tomu, aby nastal důsledek předpokládaný zákonem (tedy přechod vlastnického práva). K přechodu vlastnictví dochází mimovolní právně relevantní skutečností. Z toho důvodu je třeba trvat na kogentnosti ustanovení. V případě, že se věc, k níž bylo požívací právo zřízeno, stane zužitvatelnou a zastupitelnou musí k přechodu vlastnického práva dojít, i přes to, že strany si *quasiusufructus* neujednaly, musí dojít k přechodu vlastnického práva *ex lege* na základě právní skutečnosti. V opačném případě by totiž nemuselo vlastnické právo vůbec přejít, nedošlo by k „přeměně“ běžného požívacího práva na *quasiusufructus*. Jenže v takovém případě by pak požívací právo ztrácelo smysl, protože, jak jsem popsal výše, by poživatel byl omezen v jeho výkonu natolik, že by k výkonu nemohlo ani dojít; opačně by poživatel věc zužítkoval.

2.5. Omezení rozsahu poživatelových práv u jistiny uložené na úrok

Ustanovení § 1295 OZ zavádí zvláštní režim požívacího práva s modifikovanými právy a povinnostmi pro poživatele a holého vlastníka v případě jistiny uložené na úrok. Toto ustanovení bylo doslovně převzato z osnovy československého občanského zákoníku (§ 312 až § 314 návrhu⁷⁶) a vychází z původního ustanovení § 510 OZO *in fine*. Toto ustanovení představuje *lex specialis* k výjimce u požívacího práva (užívacího práva) zřízeného k věcem zužitvatelným a zastupitelným podle § 1294 OZ.

⁷⁵ Podle německého práva se však jedná o dispozitivní ustanovení. Podle Pohlmana je tomu z toho důvodu, že může dojít ke zřízení požívacího práva k věci, která se až později stane zužitvatelná; následek nabytí vlastnictví poživatelem nastává tak jako mimovolní důsledek právně relevantní skutečnosti; viz SÄCKER, Franz Jürgen a kol. *Münchener Kommentar: Bürgerliches Gesetzbuch*. 6. díl. op. cit., str. 1726. K argumentům proti tomuto výkladu viz dále.

⁷⁶ viz KOBER, Jan. *Osnova československého občanského zákoníku*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2021. ISBN 978-80-87439-48-7, str. 168.

Ačkoliv občanský zákoník výslovně nedefinuje, co se myslí jistinou, je jí základní částka znějící v penězích (bez příslušenství), k níž se připisují úroky⁷⁷, viz také nepřímě ustanovení § 1804 OZ, které za jistinu označuje hlavní dluh. V případě předmětného ustanovení § 1295 OZ se však jistinou nemyslí pouze peněžitá částka, ale jakákoliv listina, která splňuje znak úročení (typicky vklad, úročená zápůjčka nebo úvěr). Hrabánek a Lasák k výčtu přidávají dále uschované cenné papíry a majetek ve správě, včetně majetku vyčleněného do svěřenského fondu zřízeného za účelem investování pro dosažení zisku.⁷⁸ Thöndel uvádí tentýž výčet.⁷⁹ To však není přesné.

Určujícím znakem pro jistinu podle § 1295 OZ je její úročení, které vyplývá z podstaty věci. U vkladu, úročené zápůjčky a úvěru je znak úročení nesporný; v případě uschovaných cenných papírů a majetku ve správě není charakteristickým znakem úročení, nýbrž *výnos*. Souhlasně o *výnosu* v případě cenných papírů hovoří i ustanovení § 1332 OZ, který podobně jako § 1295 OZ upravuje, komu svědčí právo na *výnosy a jiná peněžitá plnění z cenného papíru nebo zaknihovaného cenného papíru*. Zaknihované cenné papíry jsou svou povahou taktéž *zůživatelné* a *zastupitelné*, podobně jako cenné papíry v úschově, a i přesto se na ně toto ustanovení uplatní. Je pravda, že i úrok z vkladu je výnosem ve smyslu ustanovení § 491 odst. 2 OZ (užitek). Co do své podstaty to však není stejný výnos jako v případě peněžitých plnění z cenného papíru nebo ze zaknihovaného cenného papíru; liší se například i pravidelností. Navíc ne se všemi cennými papíry je spojeno právo na peněžitá plnění (např. u akcie může být právo na dividendu vyloučeno), to platí i pro uschované cenné papíry.

Znak úročení v případě majetku ve správě a cenných papírů v úschově je přinejmenším nepřesný. I v případě úschovy cenných papírů dovozují, že poživatel má právo na užívání cenného papíru i na pobírání užitků i přes to, že nemá cenný papír ve své dispozici (viz kapitola *Percepce plodů*). Vyplývá to i ze smyslu ustanovení.

Smyslem ustanovení je omezit poživatele v užívání jistiny. Poživací právo je naplněno již tím, že poživatel může pobírat plody, resp. užitky z věci. Tím, že se jedná o věc *zůživatelnou* a *zastupitelnou*, přešlo by jinak na poživatele i *vlastnické právo* k jistině, což by jej opravňovalo k jejímu *zůžitkování*. To však předmětné ustanovení vylučuje; jinými slovy ustanovení vylučuje

⁷⁷ viz HENDRYCH, Dušan a kol. *Právníký slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1, výklad k *Jistina*.

⁷⁸ viz SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III.: Věcná práva (§ 976-1474)*, op. cit., str. 1189.

⁷⁹ ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek III, op. cit., komentář k § 1295.

užívání věci.⁸⁰ Jistina uložená na úrok představuje zvláštní typ věci zužitelné a zastupitelné: podstatou totiž v tomto případě je plodonosnost věci, resp. schopnost věci poskytovat užitky. V případě jiných zužitkovatelných zastupitelných věcí tomu tak být může, vyloučeno to není, nemusí to však být pravidlem.

Obdobné ustanovení je taktéž obsaženo v § 1076 BGB a násl., podle nichž má poživatel právo pouze na úrok z jistiny, stejně jako v případě českého práva. V případě německého práva je však výslovně stanoveno v ustanovení § 1079 BGB, že v případě podílu na korporaci (tj. včetně účastnických cenných papírů) náleží poživateli pouze právo na dividendu, ale společnická (akcionářská) práva vykonává společník (akcionář).⁸¹ Toto ustanovení v BGB má obdobný smysl k ustanovení OZ.⁸²

⁸⁰ Proto je řazení do společných ustanovení pro užívací i poživací právo nevhodné. Uživatel by takto měl právo jen na užitky, které slouží výhradně jemu a jeho domácnosti (viz § 1283 OZ). V OZO se toto ustanovení vztahovalo pouze na požívání. Podle občanského zákoníku je tak možné zřídit užívací právo k jistině na úrok, avšak uživateli bude svědčit velmi omezené právo k úroku z této jistiny. Na druhou stranu lze přisvědčit zákonodárci, že by mohlo představovat problém, kdyby poživatel byl v užívání jistiny omezen, ale uživatel nikoliv.

⁸¹ viz DANNEMANN, Gerd a Reiner SCHULZE. *German Civil Code*. Volume I: Books 1–3: §§ 1 – 1296 BGB, op. cit., str. 1950.

⁸² viz: SÄCKER, Franz Jürgen a kol. *Münchener Kommentar: Bürgerliches Gesetzbuch*. 6. díl., op. cit., str. 1170 až 1771.

3. Rozsah práv poživatele

3.1. Vymezení požívání

Podle ustanovení § 1285 OZ je poživatel z titulu poživacího práva oprávněn jednak užívat cizí věc (*ius utendi*), a jednak z ní brát plody a užitky (*ius fruendi*). Toto oprávnění je širší než právo uživatele podle § 1283 OZ, které jej opravňuje k tomu věc užívat pro potřebu svou nebo své domácnosti, tedy pouze *ius utendi*. Není vyloučeno, že i uživatel může brát z věci plody, je tomu však pouze v rozsahu oprávnění pro sebe a svou domácnost, což vyplývá *a contrario* z § 1284 OZ, neboť podle něj vlastníkově náleží všechny plody a užitky⁸³, které nenáleží z užívacího práva uživateli, respektive jeho domácnosti. To však samo o sobě nepředstavuje *ius fruendi*. Tento závěr podporuje i zahraniční doktrína.⁸⁴ To znamená, že rozlišujícím prvkem mezi poživacím a užívacím právem je právě oprávnění poživatele brát plody a užitky. Vzhledem ke konstrukci obou institutů tak vyplývá, že služebnost užívacího práva je ve služebnosti poživacího práva obsažena. Toto zjištění je relevantní například ve vztahu ke zvláštnímu typu poživacího práva k nemovité věci vložené do tiché společnosti podle ustanovení § 2748 odst. 2 OZ.

Každopádně z výše uvedeného vyplývá, že poživatel může brát plody a užitky z předmětu požívání v zásadě neomezeně; tím je však vlastník věci omezen. Vlastník je navíc omezen rozsahem užívání, které však česká doktrína blíže nespecifikuje, ale používá jej v definici užívacího práva, čímž vytváří cyklickou tautologii. Podle španělské doktríny se užíváním myslí mít z věci „nejširší prospěch podle jejího druhu a povahy: nejde pouze o pobírání plodů jako takových [...], znamená to věc držet⁸⁵, mít ji ve vlastní dispozici, používat ji, pobírat její výnosy, spravovat ji a získávat z ní všechny užitky, které může poskytovat,“ aniž by přešlo vlastnictví jako takové.⁸⁶ Ačkoliv Ibarra tuto definici přebírá, o několik stránek níže ji nepřímou vyvrací, aniž by však toto výslovně zmiňoval. Nedostatek této definice totiž spočívá v obsažení *pobírání výnosů* (*percibir sus frutos*), neboť toto už představuje *ius fruendi*, jak bylo popsáno výše. Každopádně ve zbytku je využitelná i v poměrech českého práva. Česká judikatura potvrzuje, že v případě zřízení

⁸³ Zákodárce v ustanovení § 1284 používá pouze termín užitky. Jedná se však pouze o nedůslednost, protože není důvod, aby zákon vyhrazoval vlastníku pouze právo na užitky, a nikoliv na plody.

⁸⁴ IBARRA, Ascensión Leciñena, ed. *Tratado de usufructo*. op. cit., str. 55.

⁸⁵ K odlišnému pojetí české držby viz níže.

⁸⁶ IBARRA, Ascensión Leciñena, ed. *Tratado de usufructo*. op. cit., str. 53; Ibarra vychází z klasické definice užívání podle tradičního a historického komentáře ke španělskému *Código civil* in JOSÉ MARIA, Manresa y Navarro. *Comentarios al Código civil español*. 4. svazek. 6. vydání. Madrid: Instituto Editorial Reus, 1951., str. 402.

služebnosti užívacího práva je vlastník z užívání vyloučen.⁸⁷ Na základě *argumentum a fortiori* (*a minori ad maius*) toto platí i v poměrech požívacího práva; dovodit to lze také na základě toho, že užívání je jedním z prvků požívacího práva, jak bylo předestřeno výše.

Obsahem vlastnického práva „je oprávnění předmět vlastnictví držet, užívat, požívat jeho plody a užítky a nakládat s ním“.⁸⁸ Z povahy požívacího práva (a to i na základě judikatury) je tak vlastník omezen do té míry, že smí pouze věc držet a nakládat s ní, neboť právo věc užívat a požívat její plody a užítky je vyhrazeno poživateli. Tím, že vlastník smí pouze věc držet, zůstává mu pouze holé vlastnictví (*dominium nudum*). K tomuto závěru dochází i komentářová literatura, která však své závěry nikterak nepodkládá.⁸⁹

Z tohoto tak vyplývá, že poživateli svědčí široké oprávnění k věci, k níž bylo poživací právo zřízeno. Obsahem holého vlastnictví je pouze *ius abutendi*, tedy právo s věcí nakládat.

3.2. Plody a užítky

Předmětem požívacího práva jsou výslovně jak plody, tak užítky.⁹⁰ Podle § 491 odst. 2 OZ je užítkem to, co věc pravidelně poskytuje ze své právní povahy. Jedná se tak o *fructus civiles* (*loco fructuum*) podle římského práva.⁹¹ Podle OZO se *fructus civiles* považovaly za plody nikoliv užítky⁹², v dobové terminologii pojem užítky byl nadřazen pojmu plody (viz např. § 405 OZO). Každopádně podle terminologie OZ se za *fructus civiles* považují užítky, ačkoliv sám OZ nepracuje s pojmem jednotně.⁹³

Koukal uvádí, že poživací právo lze zřídit pouze k plodonosné věci, neboť *ius fruendi* je součástí legální definice požívacího práva. Byla-li by naplněna pouze složka užívací, a nikoliv i

⁸⁷ viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 4747/2015, ze dne 30. března. 2016: „Svědčí-li oprávněnému z věcného břemene (služebnosti) právo užívání bytu a ve smlouvě o zřízení věcného břemene není uvedeno něco jiného, nemá vlastník bytu nadále právo byt užívat. Oprávněný se může domáhat vyklizení vlastníka z bytu věcným břemenem zatíženého.“

⁸⁸ cit. dle: rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2490/2000, ze dne 20. března 2001. Tato judikatura je nadále použitelná i v poměrech nového práva; ostatně se na něj odkazuje i recentní judikatura: viz např. rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 5 Cmo 178/2022-132, ze dne 24. listopadu 2022.

⁸⁹ viz SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*, op. cit., str. 1178; srov. PETROV, Jan, Michal VÝTISK a Vladimír BERAN a kol. *Občanský zákoník: Komentář*, op. cit., komentář k § 1285.

⁹⁰ Užítky jsou uvedeny výslovně v § 1285 OZ; i v doktríně k OZO se za plody, na které má poživatel z poživacího práva nárok, považovaly *fructus civiles*, viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. Rv II 683/32 [Vážný 13794], ze dne 22. září 1934.

⁹¹ Viz HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. opravené vydání. V Praze: Nakladatelství J. Otto, 1910, str. 308.

⁹² Viz ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*, op. cit., str. 126.

⁹³ K tomuto MELZER, Filip, ed. *Občanský zákoník: velký komentář*, op. cit., str. 214 a násl.;

požívací (percepce plodů), nejednalo by se o požívací právo, ale o právo užívací.⁹⁴ Formálně lze s tímto tvrzením souhlasit, není však přesné. Taktéž se domnívám, že v případě, že se zřizuje služebnost spočívající pouze v užívání věci bez bezpodmínečné percepce plodů, ačkoliv by jako taková nebyla správně označena; nebo v případě, že tato percepce je objektivně nemožná, protože věc za žádných okolností nemůže být věc plodonosná, resp. nepřináší žádné užitky, pak v souladu s ustanovením § 555 odst. 1 OZ se bude jednat o služebnost užívání nikoliv požívání. Myslím si však, že fakticky k tomuto nemůže dojít. Vzhledem k tomu, že věc může (snad téměř) vždy přinášet *fructus civiles*, je zřízení požívacího práva (téměř) vždy možné. Nadto je třeba poukázat na případ *quasiusufructu* podle § 1294 OZ, podle nějž se řídí rozsah práv poživatele k věcem zužititelným a zastupitelným. V těchto případech totiž často věc plodonosná v daný okamžik být ani nemusí, a přesto se připouští zřízení požívacího práva.⁹⁵

K tomu, aby bylo možné požívací právo zřídit, totiž stačí potenciální možnost, že věc plody nebo užitky přinese. K tomuto závěru došla také španělská právní věda v souvislosti s odpovědností holého vlastníka za nevyplacení dividendy akciovou společností na akcii, která byla předmětem požívacího práva.⁹⁶ Požívací právo k akcii lze zřídit i v poměrech českého práva.⁹⁷ Tento závěr je však možné zobecnit. Poživateli svědčí právo k plodům věci pouze v případě, že tyto plody vznikly. V případě dividendy na akcii vzniká nárok na percepci plodů vždy, když se společnost rozhodne dividendu vyplatit. Podobně pokud je předmětem požívacího práva byt, který je zároveň pronajat a plyne z něj nájemné, které je užitkem ve smyslu ustanovení § 491 odst. 2 a § 1285 OZ, vzniká poživateli nárok na něj jeho splatností. Pokud se tak společnost v době trvání požívacího práva nerozhodne vyplatit dividendu, nejedná se o vadu. Stejně tak byt může být předmětem požívacího práva, i když nebyl holým vlastníkem pronajat, neboť stačí možnost, že jej pronajme poživatel, kterému by z tohoto nájmu plynuly užitky v podobě nájemného. Bylo by tak nesmyslné, aby bylo umožněno zřídit požívací právo k bytu, který je

⁹⁴ viz SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III.: Věcná práva (§ 976-1474)*, op. cit., str. 1173 a násl.

⁹⁵ Například je možné takto zřídit požívací právo k penězům nebo uhlí ve vagonu, obilí v silu apod. (viz SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III.: Věcná práva (§ 976-1474)*, op. cit., str. 1188), jenže tyto věci sami o sobě nejsou plodonosné; podstata požívacího práva k těmto věcem spočívá v možnosti je zužítkovat. V tomto případě je také otázkou, zdali je vůbec smysluplné hovořit o právu na percepci plodů, protože pokud na poživatele přechází vlastnické právo k zužitelným spotřebitelným věcem, pak se percepce případných plodů uživatelem jeví jako samozřejmost. Pokud přejde vlastnické právo, je však zbytečné uvažovat o tom, jestli je věc plodonosná nebo ne; v každém případě k ní veškerá práva bude vykonávat poživatel.

⁹⁶ viz: IBARRA, Ascensión Leciñena, ed. *Tratado de usufructo*. Madrid: Wolters Kluwer España, 2016. LA LEY. ISBN 978-84-9020-427-6, str. 881.

⁹⁷ viz SLAVÍKOVÁ, Lucie. *Výkon hlasovacího práva v akciové společnosti*. Praha: Walters Kluwer, 2022. ISSN 2336-517X; zřízení připouští i judikatura k OZO viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R I 1023/29 [Vážný 9509], ze dne 9. ledna 1930.

zároveň pronajat, ale bylo by to vyloučeno v případě kdy byt pronajat není, protože neexistují plody nebo užitky, které by mohl poživatel brát. Toto totiž úzce souvisí s postavením poživatele, který může s věcí nakládat pouze s omezeními, o kterých je v této práci pojednáváno. Poživatel tak může vždy věc dále například propachtovat nebo pronajmout za úplatu, která je plodem, respektive užitek plynoucím z požívané věci. Právě v případě poživacího práva k bytu se jedná o rozlišovací znak se služebností bytu podle ustanovení § 1297 OZ, v níž je obsažena vyvratitelná myšlenka, že služebnost bytu byla zřízena jako užívací právo, nikoliv právo poživací. Toto ustanovení rovněž podporuje výše uvedený závěr, protože jednoznačně umožňuje zřídit služebnost bytu s poživacím právem (vzhledem k tomu, že je možné domněnku vyvrátit).

Na druhou stranu není vyloučena možnost, že holý vlastník bude odpovídat za vady podle § 1914 OZ a násl., je-li poživací právo zřízeno za úplatu. Samotná potenciálnost plodonosnost by měla být vykládána s ohledem na toto ustanovení. Na tomto místě je vhodné upozornit na ustanovení § 1292 OZ zakládající právní domněnku střední jakosti věci, která je předmětem poživacího práva a předpokládající stav způsobilý k jejímu užívání.⁹⁸ Toto ustanovení hovoří výlučně o *užívání*, z čehož lze usuzovat, že se vztahuje výlučně na složku *ius utendi*.⁹⁹ Pokud tak zakotvuje vyvratitelnou právní domněnku ohledně toho, že při věci v poživacím právu bylo vše, co je k užívání třeba, nemyslí tím zákonodárce plody, ale obvyklé vlastnosti nutné k řádnému užívání věci. Jinými slovy, zákon zakotvuje vyvratitelnou právní domněnku ve vztahu k předmětu požívání tak, že věc lze řádně užívat, ale co do otázky plodů nebo užitků mlčí. To však neznamená, že by ustanovení vylučovalo odpovědnost holého vlastníka podle ustanovení § 1914 OZ a násl. za vady.¹⁰⁰

Pokud bych měl navázat na výše zmíněné případy, lze si například představit, že s akcií, k níž bylo poživací právo zřízeno, nebude spojeno právo na výplatu zisku. V takovém případě je možné, aby holý vlastník odpovídal za vady podle § 1916 odst. 1 písm. a), b) nebo c), v závislosti na konkrétních skutkových okolnostech. Holý vlastník může například zřídit poživací právo k takové své akcií a ujistí poživatele, že s akcií je právo na výplatu zisku spojeno. Z pohledu

⁹⁸ srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 1412/99, ze dne 27. června 2001. V něm Nejvyšší soud konstatuje (v mezích obligačního práva, nájmu), že pronajímatel má povinnost předat byt nájemci ve stavu způsobilém pro řádné užívání a „zajistit nájemci plný a nerušený výkon práv spojených s užíváním bytu. Zákon zde (kromě jiného) ukládá pronajímateli, aby byl byt vybaven fungujícím a bezpečnostním předpisům vyhovujícím zařízením, které k němu patří, a bez něhož by byt nemohl sloužit k účelům bydlení; k takovým zařízením patří také rozvody plynu, je-li na dodávce plynu do bytu závislý ohřev vody, funkčnost vařiče či sporáku, popř. vytápění bytu.“ K tomuto ustanovení viz níže *Povinnosti holého vlastníka*.

⁹⁹ Nevztahuje se tak pouze na užívací právo, ale i na právo poživací co do užívání předmětné věci, nikoliv již na složku *ius fruendi*, tedy na plody, jak je dále vyloženo.

¹⁰⁰ viz níže.

pozemkových služebností je například myslitelné, že holý vlastník zřídí poživací právo k sadu, který není objektivně s to plodit. V takovém případě je možné uvažovat o odpovědnosti holého vlastníka za vady podle § 1916 odst. 1 písm. b) OZ.

V této souvislosti je možné připomenout úpravu obsaženou v ustanovení § 1287 OZ, podle níž přebírá poživatel všechny závady, které na věci vázly v době zřízení služebnosti. V tomto případě nelze než souhlasit s komentářovou literaturou, která upozorňuje na to, že toto předmětné ustanovení se vztahuje veskrze na vady právní¹⁰¹; tedy lpí-li na věci, která je předmětem poživacího práva jiné služebnosti, jiná věcná práva (např. zástavní právo), nebo byla-li věc před zřízením poživacího práva pronajata nebo propachtována. V důsledku tohoto ustanovení je poživatel povinen strpět výkon cizích práv, ke kterým se sice sám nezavázal, ale na věci lpěla již při zřízení poživacího práva. Ustanovení tak není speciálním ustanovením ke zmiňované úpravě odpovědnosti za vady podle § 1914 OZ a násl.

3.3. Percepce plodů a detence věci

Poživatel má právo na všechny plody a užitky, které věc poskytuje podle § 1285 OZ. Může je volně brát; a to i v případě podle ustanovení § 1295 OZ, podle něž bude poživateli svědčit ze zřízeného poživacího práva *pouze* samotná percepce plodů a užití složka bude vyloučena.

Předtím, než přejdu k diskuzi ohledně percepce plodů, která je, jak bylo výše vyloženo, jedním ze znaků poživacího práva, a zároveň jedním z práv poživatele, které mu z poživacího práva plynou, nastíním otázku detence věci nebo práva, které je předmětem poživacího práva.

Česká konstrukce držby je v komparativním hledisku méně obvyklá¹⁰² vycházejíc, slovy zákonodárce¹⁰³, z rakouského pojetí. Zákonodárce nedůsledně dodržuje zákonem zavedený koncept držby vlastnického práva, nehledě na to, že jak uvádí Zvára, že tento koncept je předmětem odborné diskuze mj. i proto, že v případě závazků je těžko hovořit o držbě *vlastnického práva*.¹⁰⁴ Z pohledu českého práva je poživatel pouze detentorem.¹⁰⁵ Pouze ve vztahu k titulu, jež jej opravňuje k detenci dané věci nebo práva, je osoba držitelem.¹⁰⁶ Holý vlastník tak zůstává

¹⁰¹ viz SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*, op. cit., str. 1180.

¹⁰² viz např. ZVÁRA, Michael. Držba v novém pojetí. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica* [online]. Karolinum Press, 2022, **68**(2), 91-100 [cit. 2023-03-04]. ISSN 0323-0619. Dostupné z: doi:10.14712/23366478.2022.20

¹⁰³ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku, k § 987.

¹⁰⁴ viz ZVÁRA, Michael. Držba v novém pojetí., op. cit., str. 93.

¹⁰⁵ Souhlasně viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1990/2018, ze dne 30. ledna 2019. Podle Nejvyššího soudu „[pro závěr] o držbě nestačí zjištění, že pozemek užíval; pozemek totiž může užívat nejen držitel, ale i jeho detentor (nájemce, pachtýř, může jít i o výpůjčku apod.), resp. oprávněný z věcného břemene.“

¹⁰⁶ viz tamtéž.

držitelem věci,¹⁰⁷ i když držbu vykonává prostřednictvím jiné osoby (tedy detentora).¹⁰⁸ V poměrech českého práva by totiž odlišný závěr vedl k dalším důsledkům, především co se týče vydržení: není možné, aby poživatel, kterému svědčí k požívání věci nebo práva titul z poživacího práva, tuto věc nebo toto právo vydržel a nabyl k ní vlastnické právo. K obdobnému závěru dochází i odborná literatura. Poživateli totiž chybí *animus possidendi*, protože věc ovládá cizím jménem (tedy vlastníka). Spáčil k tomu dále uvádí, že detentor taktéž věc zároveň ovládá i pro jiného.¹⁰⁹ I Heyrovský uvádí, že *animus* se posuzuje podle kauzy¹¹⁰, ale nedá se za něj považovat to, že někdo užívá věc k vlastnímu prospěchu, ale neovládá ji ve všech vztazích jako věc vlastní. I v případě poživacího práva, stejně jako kterékoli jiné služebnosti, lze tak poukázat na to, že i ve vztahu mezi poživatelem a holým vlastníkem vystupuje pouze holý vlastník jako vlastník věci, nikoliv poživatel. Poživateli tak chybí *animus* k tomu, aby mohl věc držet. Toto pravidlo by se uplatnilo i v případě zvláštního případu poživacího práva s právem s věcí nakládat (*ususfructus de disposition*, viz výše), protože i když by poživatel věc zcizil, bylo by tomu na základě poživacího práva, nikoliv práva vlastnického. Jediný, kdo s odkazem na judikaturu předlitavského Nejvyššího soudu usuzuje, že poživatel může žádat držbu, je Mayr-Harting.¹¹¹

V poměrech českého práva je vyloučena možnost nepřímé držby, resp. současné držby více osob, které nedrží věc ve spoludržbě podle ustanovení § 1009 OZ.¹¹² Španělské i německé právo však zná koncept nepřímé držby, a to i v souvislosti s poživacím právem. V německém právu se nepřímá držba řídí obecnými ustanoveními podle § 868 BGB a násl. Německé právo totiž nezná detenci.¹¹³ Tím, že je (v případě poživacího práva) vlastník nepřímým držitelem věci, může vykonávat tak svá práva současně s poživatelem, ale vlastník má jako nepřímý držitel právo na vrácení věci. Poživatel se totiž (na základě kauzy) zavázal po skončení poživacího vztahu vrátit

¹⁰⁷ Toto Nejvyšší soud dovodil i ve zvláštním případě holého vlastnictví v poměrech tzv. socialistických organizací, viz rozhodnutí Nejvyššího soud sp. zn. 22 Cdo 994/2021, ze dne 31. srpna 2021. Vlastnická držba i za podmínek holého vlastnictví nebyla vyloučena, i když bylo toto vlastnictví zcela vyprázdněno užívacím právem (nebo jemu obdobným právem) zemědělského družstva k předmětu vlastnictví. I když se toto rozhodnutí vztahuje na skutkově částečně odlišnou věc z důvodu jiných společenských poměrů, je toto rozhodnutí aplikovatelné i v poměrech poživacího práva o němž tato práce pojednává.

¹⁰⁸ viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 728/2000, ze dne 17. ledna 2002.

¹⁰⁹ SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*, op. cit., str. 83.

¹¹⁰ viz HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. opravené vydání. V Praze: Nakladatelství J. Otto, 1910. Zde je třeba zdůraznit, že je tomu na základě kauzy, nikoliv titulu, neboť i podle dnešního českého práva mimořádně vydržet podle § 1095 OZ i bez řádnosti držby podle § 991 OZ. Jinými slovy *animus* se posuzuje podle kauzy, která odhalí důvod ke vzniku právního titulu, který však nemusí být v případě mimořádného vydržení platný, ale i přesto poctivá a pravá držba může k vydržení věci vést.

¹¹¹ viz MAYR-HARTING, Robert. Práva věcná. In: MAYR-HARTING, Robert. *Soustava občanského práva*. Reprint původního vydání. Praha: Walters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-3, str. 157.

¹¹² viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 728/2000, ze dne 17. 1. 2002.

¹¹³ viz DANNEMANN, Gerd a Reiner SCHULZE. *German Civil Code*. Volume I: Books 1–3: §§ 1 – 1296 BGB. Mnichov: C.H.Beck, 2020. ISBN 978-3-406-726095-0, str. 1708.

věc zpět vlastníkovi¹¹⁴ (*Besitmittlungsverhältnis*). Poživatel je však také držitelem věci (viz § 868 BGB), z čehož mu plyne oprávnění s věcí nakládat v mezích určených poživacím právem.

V případě detence poživatele k věci je možné po vzoru španělské právní vědy¹¹⁵ rozlišovat mezi detencí přímou (*mediata*) a detencí nepřímou (*inmediata*).¹¹⁶ Přímá detence označuje stav, kdy poživatel má věc, která je předmětem poživacího práva, ve své dispoziční sféře. Naopak nepřímá detence nastává, když poživatel nemá předmět poživacího práva ve své dispoziční sféře. Přímost nebo nepřímost detence totiž úzce souvisí s percepcí plodů; pokud má poživatel věc ve své dispoziční sféře, nic mu nepřekáží v percepci plodů. Otázkou je, jak k percepci bude docházet v případě, že poživatel je nepřímým detentorem. S tímto se zároveň pojí také otázka, komu bude třetí osoba, která disponuje s předmětem poživacího práva, plnit co do plodů/užitků. Jinými slovy, v případě nepřímé detence nastává otázka, kdo může dávat třetí osobě, která fakticky disponuje s předmětem poživacího práva, pokyny ohledně předmětu poživacího práva.¹¹⁷

K tomuto může dojít typicky v případě, že se předmět poživacího práva nachází v úschově podle § 2404 OZ a násl. To však není jediný myslitelný případ, kdy poživatel nebude přímým detentorem; příklad, který Pohlmann zmiňuje může nastat i v podmínkách českého práva, tedy pokud je zřízeno poživací právo k předmětu, který je předmětem výpůjčky, nebo je propachtován nebo pronajat.¹¹⁸ To, že je k pronajaté či propachtované věci zřízeno poživacího právo, není zákonem vyloučeno.

Je však otázka, zdali tyto případy nepřímé detence poživacího práva nejsou vyloučeny z povahy věci; jinými slovy, zdali není vyloučena nepřímá detence v případech podle předchozího odstavce.

V případě úschovy není sporné, že poživatel se může stát přímým detentorem, žádná další osoba nemá právo, které by znemožňovalo poživateli věc užívat. Ovšem v případě závazkových vztahů mezi vlastníkem věci a třetími osobami, jejichž předmětem je užívání věci ve vlastnictví vlastníka, a ke které je poživací právo zřízeno za existence takových právních vztahů, otázka

¹¹⁴ Toto představuje reflexi skutečného stavu stejně jako v případě detence.

¹¹⁵ viz IBARRA, Ascensión Leciñena, ed. *Tratado de usufructo*, op. cit., str. 51 a násl.

¹¹⁶ V případě španělského práva se však nejedná o detenci, ale o držbu (*posesión*) věci, která je předmětem poživacího práva.

¹¹⁷ Jsem si vědom toho, že detence se odvíjí od fakticity, resp. od skutečného stavu, viz HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*, op. cit., str. 326. Nepřímý detentor podle mého vymezení není faktický detentor protože nemá věc ve své dispozici. Chtěl jsem tím však označit stav, kdy osobě svédčí titul k tomu, aby detentorem byla, a i když fakticky nevykonává vliv na věc (např. protože je v úschově), může se detentorem na základě svého titulu (rozhodne o ukončení úschovy) nebo může vykonávat některá práva k věci, ačkoliv ji u sebe nemá (např. poživatel k propachtované věci).

¹¹⁸ viz SÄCKER, Franz Jürgen a kol. *Münchener Kommentar: Bürgerliches Gesetzbuch*. 6. díl, op. cit., str. 1659.

zůstává. Poživateli beze sporu k takové věci svědčí právo brát plody a užitky, tedy může například od nájemce požadovat nájemné. Poživateli však nebude umožněno věc užívat. Podle mého názoru pak bude záležet na konkrétních skutkových okolnostech daného případu, jak bylo poživací právo sjednáno. Jinými slovy, nemyslím si, že by zřízení poživacího práva k věci, k níž třetí osobě svědčí jiný titul ze závazkového právního vztahu, bylo vyloučeno, ale je možné, že vlastník bude odpovídat za vady na věci, protože poživatel nebude moc věc užívat.

S otázkou detence věci poživatelem souvisí i oprávnění poživatele pobírat plody nebo užitky věci přímo, nebo skrze třetí osobu (případně skrze vlastníka). Tato otázka vyvstane v případech, kdy předmětem poživacího práva je právo, nebo i věc, k níž svědčí právo třetí osoby: například je-li předmětem poživacího práva byt, který vlastník nebo poživatel pronajal, nebo také je-li předmětem poživacího práva jistina uložená na úrok podle § 1295 odst. 1 OZ. V zásadě lze totiž uvažovat o dvou možnostech: buď se plní vlastníkovi, nebo vlastník bere plody a následně je předá poživateli; anebo na základě titulu z poživacího práva se plní přímo poživateli a poživatel bere plody sám přímo.

Je nesporné, že holý vlastník musí poživateli umožnit percepce plodů v případě, že věc plody nese. Taktéž se domnívám, že je nesporné, že v případě jistiny uložené na úrok podle § 1295 je poživatel ten, kterému se plní co do úroků z této jistiny.¹¹⁹ Na základě tohoto dovozují, že co se týče plodů nebo užitků, které spočívají v plnění třetích osob, měly by náležet *přímo* poživateli. Jinými slovy, třetí osoby vždy budou plnit poživateli, pokud plnění naplňuje znaky plodů nebo užitků. Takové plody nebo užitky mohou nabývat různých podob, jak bylo výše vysvětleno. Například v případě poživacího práva k akciím lze za primární užitek označit dividendu; avšak za užitek je možné označit i jiná peněžitá plnění, na které akcionář během existence poživacího práva má právo.

3.4. Další práva poživatele

Co se týče dalších práv poživatele, předkládaná práce bude více skoupá, neboť je nepovažuji za problematiku jak z pohledu teorie, tak praxe. Poživatel má právo především na náhradu za provedené stavební práce, které bylo nutné provést v souvislosti s vyšší mocí (náhodou) anebo stářím věci (viz § 1289 OZ). Podle ustanovení § 1291 OZ má poživatel právo na náhradu nákladů

¹¹⁹ V témže § 1295 odst. 3 zákon stanoví, že dlužník může splatit dluh poživateli a vlastníkovi společně, což vychází z pravidla podle odstavce 2, tedy že o jistině rozhoduje poživatel a vlastník společně. Analogicky tak dovozují, že pokud náleží plody nebo užitky výhradně poživateli, plní se úroky přímo poživateli.

na zlepšení věci podle pravidel o nepřikázaném jednatelství; tedy v případě, že provedené zlepšení věci objektivně slouží záměrům holého vlastníka.¹²⁰

K výše uvedenému se sluší připomenout, že poživatel má povinnost udržovat věc ve stavu, ve kterém ji přezval podle § 1288 OZ a musí zachovat podstatu věci podle § 1285 OZ. Změny provedené v souladu s účelem podle § 1289 a § 1291 OZ slouží jako exkulpační důvod pro porušení povinnosti poživatele, upravil-li poživatel věc tak, že nedodržel svou povinnost vyplývající z § 1285 nebo 1288 OZ.¹²¹

¹²⁰ viz ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek III., op. cit., komentář k § 1291.

¹²¹ Historicky bylo poživateli zakázáno vůbec i věc zlepšovat; viz HENAR, MURILLO VILLAR. *Perspectiva histórica de la elasticidad del principio salva rerum substantia*, op. cit.

4. Povinnosti holého vlastníka

Základní povinností holého vlastníka ve vztahu k poživateli je umožnit výkon poživacího práva, tím, že se sám zdrží výkonu práv vycházejících z jeho vlastnictví, alespoň co do rozsahu poživacího práva. Zároveň musí strpět výkon práv poživatele (ustanovení § 1257 odst. 1 OZ). Je však možné, že výkon poživacího práva může zahrnovat i další oprávnění pro poživatele, což povazuje holého vlastníka k tomu, aby umožnil i výkon těchto práv, je-li to nutné k výkonu služebnosti poživacího práva (ustanovení § 1258 OZ).¹²² Je tak možné uvažovat, že v případě zřízení poživacího práva k podílu v obchodní korporaci (např. typicky k akcií) může poživatel vykonávat i další související akcionářská práva (např. hlasování na valné hromadě apod.).

Výkon práv holého vlastníka a poživatele je výlučný; není možné, aby holý vlastník vykonával ta práva, která z titulu služebnosti poživacího práva vykonává poživatel. Každý z nich má titul k výkonu svých práv ke stejné věci, která jsou odlišná ve své povaze, ale holý vlastník má povinnost (§ 1257 odst. 1 OZ a § 1258 OZ) svá práva v rozsahu přiznaném poživateli nevykonávat. Toto je zjevné na příkladu poživacího práva k bytu: je-li k bytu ve vlastnictví holého vlastníka zřízeno poživací právo, není-li dohodnuto jinak, holý vlastník se zavazuje, že jej sám užívat nebude, a přenechá tak právo byt užívat poživateli. To však nemusí platit v poměrech užívacího práva k bytu, respektive v poměrech služebnosti bytu podle § 1297, je-li zřízena jako služebnost užívání. Rozdíl mezi služebností poživacího práva a užívacího práva je zde totiž v rozsahu oprávnění svědčící osobě, pro níž ta či ona služebnost byla zřízena. Jak bylo vysvětleno výše, v případě poživacího práva svědčí po jeho zřízení vlastníkově pouze právo s věcí nakládat (*ius abutendi*). Samozřejmě není vyloučeno, že si holý vlastník s poživatelem sjednají i možnost, aby holý vlastník některá práva vykonával (např. aby zůstal bytem v bytě, který je předmětem poživacího práva); v tomto případě, domnívám se, se však jedná o obligační závazek, nikoliv věcné právo svědčící holému vlastníkově.¹²³ V případě užívacího práva totiž ustanovení § 1283 OZ omezuje výkon užívání v rozsahu pro vlastní potřebu uživatele a pro potřebu jeho domácnosti. Ostatně *per analogiam*¹²⁴ v případech pro užívací právo lze poukázat na úpravu nájmu obsaženou v § 2201 OZ, která v zásadě nevylučuje pronajímatele (v poměrech služebnosti holého vlastníka) z užívání věci, když v ustanovení § 2201 vymežujícím podstatu nájemního vztahu povazuje

¹²² srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 12 Cdo 1234/2020, ze dne 24. června 2020.

¹²³ viz níže kapitola *Ususfructus k usufructu*; zásadně není možné, aby vlastníkově svědčil titul z věcného práva jiného než vlastnictví k věci, jejímž je vlastníkem.

¹²⁴ K možnosti využití zákonných ustanovení o nájmu na služebnosti užívání viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 3576/2017, ze dne 23. srpna 2017; souhlasně pro poměry přechází právní úprava viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1726/2007, ze dne 14. srpna 2008.

pronajímatele k *přenechání* věci k dočasnému užívání, čímž se však nemyslí faktická povinnost pronajímatele předat věc nájemci, ale pouze povinnost umožnit mu užívání. Jinými slovy, užívací právo svědčící nájemci nevylučuje užívací právo svědčící pronajímateli.¹²⁵ V případě požívacího práva je však současné užívání holého vlastníka a poživatele vyloučeno.

Je třeba přiznat, že tento závěr není podporován zahraniční doktrínou. Podle rozhodnutí španělského soudu č. 777/1998, ze dne 31. července 1998, je naopak výkon práv z požívacího práva a vlastnictví souběžný. Rozhodnutí dovozuje, že účastníci (poživatel i holý vlastník sdílející byt holého vlastníka, který poživateli poskytl do požívání) musí nalézt způsob soužití v jednom bytě, neboť *„je třeba vzít v úvahu, že v daném případě [účastníci] sdílejí titul [cotitularidad] nebo se jedná spoluvlastnictví [copropiedad] práv, což znamená, že každý vlastník může společnou věc užívat ke svému prospěchu, pokud nebrání nebo nepřekáží druhému v užívání, které mu přísluší.“*¹²⁶ Na základě tohoto rozhodnutí dovozuje stejný závěr i právní věda.¹²⁷ Domnívám se však, že je odlišný závěr způsoben odlišným pojetím povahy požívacího práva, které je stavěno na roveň? s právem vlastnickým. Proto se v rozhodnutí hovoří o současném sdílení titulu k věci (*cotitularidad*), protože podle španělské právní doktríny není poživatel pouhým detentorem jako v případě českém, ale je držitelem věci, která je předmětem požívacího práva. Ale i ve španělském pojetí má poživatel povinnost se zdržet všeho, co by omezovalo poživatele v užívání věci. Není však vyloučeno, že současně s poživatelem bude věc užívat i holý vlastník. K tomuto lze ještě připomenout, že podle ustanovení § 1266 OZ je možné zřídit i více souběžných služebností lpících na téže věci.

Umožněním užívání věci a brání plodů nebo užitků ze strany holého vlastníka se nerozumí prosté přenechání věci k užívání. Holý vlastník má povinnost předat poživateli věc do užívání ve stavu způsobilém k řádnému užívání se vším, co je k tomuto užívání třeba podle § 1292 OZ. Na tomto místě je také třeba poukázat na ustanovení § 1258 OZ věta první, podle nějž zahrnuje služebnost vše, co je nutné k jejímu výkonu. Vzhledem k dovozené použitelnosti judikatury o nájmu¹²⁸ lze použít závěry o řádném a nerušeném užívání věci podle § 2205 písm. c) a § 2206 odst. 2 OZ, respektive § 687 odst. 1 obč. zák., i na řádné a nerušené užívání věci podle § 1292 OZ. Z četné judikatury, která se sice zabývá touto otázkou poměrně kazuisticky, lze dovodit obecnou povinnost holého vlastníka předat poživateli věc do užívání v takovém stavu, v němž ji může

¹²⁵ souhlasně viz HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 6. díl. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, str. 216.

¹²⁶ cit. dle: rozhodnutí Nejvyššího soudu Španělského království č. 777/1998, ze dne 31. července 1998.

¹²⁷ viz IBARRA, Ascensión Leciñena, ed. *Tratado de usufructo*, op. cit., str. 65.

¹²⁸ viz rozhodnutí Nejvyššího soud sp. zn. 22 Cdo 3576/2017, ze dne 23. srpna 2017.

k účelu, kterému věc běžně slouží, užívat. V případě bytu judikatura dovozuje, že pronajímatel (holý vlastník) musí zajistit dodávky pitné vody, elektřiny a plynu tak, aby byl byt obyvatelný; jinými slovy, aby mohl sloužit účelu, ke kterému obvykle jeho užívání vede.¹²⁹

Obdobně, jako je tomu u nájmu podle § 2206 odst. 2 OZ, musí pronajímatel předat věc k užívání i s příslušenstvím, které k ní náleží, aby mohla být věc řádně užívána (viz § 1292 OZ). Příslušenstvím věci budou i vedlejší věci, které jsou účelem spojeny s věcí hlavní, která je předmětem služebnosti poživacího práva. Bajura uvádí, že za součást věci ve smyslu ustanovení § 2206 odst. 2, což je použitelné i pro § 1292 OZ a § 1258 OZ, jsou jak hmotné, tak nehmotné věci, a zároveň i například ústně předané informace související s neznalostí poživatele ohledně užívání věci.¹³⁰

Ustanovení § 1292 OZ je však vyvratitelnou právní domněnkou. Toto ustanovení je tak pojato jako podpůrné, jeho účelem je usnadnit dokazování při případných sporech mezi poživatelem a holým vlastníkem. Z toho vyplývá, že co se týče stavu a příslušenství věci, je na stranách, aby si vyjasnily, v jakém stavu předmět poživacího práva má poživatel přebírat a zdali je to i s příslušenstvím, čili nic. Předmětné ustanovení se použije pouze v případech, kdy si strany nesjednají stav odlišně. Jedná se tedy o podpůrné ustanovení. Toto ustanovení se však použije v případě zřízení poživacího práva jinak než ze smlouvy. Avšak pouze v případě vzniku poživacího práva ze smlouvy je relevantní, neboť pouze v takovém případě je možné uplatnit odpovědnost holého vlastníka za vady na požívané věci.

Co se týče plodů, jak bylo uvedeno výše, zákon nezakotvuje žádnou výslovnou právní domněnku na rozdíl od domněnky podle § 1292 OZ. Výše bylo dovozeno, že v případě plodonosnosti stačí potenciální možnost věci plody nebo užitky nést. Na rozdíl od právní domněnky k užívání však zvláštní právní domněnka k plodonosnosti věci není třeba. Složka braní plodů nebo užitků (*ius fruendi*) se totiž v případě poživacího práva rozumí sama sebou. Bez ní se z povahy věci nejedná o poživací právo, ale o právo užívací, případně jiný institut. Pokud se tak strany dohodly v souladu s ustanoveními § 556 na zřízení poživacího práva, musely se dohodnout na právu poživatele brát plody nebo užitky z věci. V opačném případě by se pak v souladu s ustanovením § 555 nejednalo o poživací právo. Ačkoliv vždy záleží na konkrétních skutkových okolnostech, lze obecně tvrdit, že neplodonosnost věci za sjednání poživacího práva je vada věci

¹²⁹ viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 1412/99, ze dne 27. června 2001; sp. zn. 26 Cdo 1067/2005, ze dne 16. února 2006; sp. zn. 26 Cdo 62/2010, ze dne 14. února 2012.

¹³⁰ viz ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. V. svazek. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-638-9, komentář k § 2206.

podle § 1914 OZ a násl. Neplodonosná věc nemůže být předmětem požívacího práva¹³¹. Zákon nemusí zavádět právní domněnku, protože toto platí bez dalšího v každém případě.

¹³¹ viz výše.

5. Práva holého vlastníka

O mnohých právech holého vlastníka vůči poživateli již bylo v předchozích kapitolách pojednáno, neboť jak bylo uvedeno v úvodu práce, právo jedné strany zpravidla odpovídá povinnosti strany druhé. V této kapitole stručně shrnu postavení holého vlastníka a uvedu další dílčí práva, která holému vlastníkovi svědčí, o nichž jsem doposud v této práci nehovořil.

V každém případě je pro poživací právo stěžejní, že je tu nějaký vlastník věci, k níž bylo zřízeno poživací právo. Bez vlastníka nemůže poživací právo trvat. V případě běžného poživacího práva zůstává holému vlastníku právo nakládat s¹³², disponovat s ní^{OBJ}; může ji tedy například i zcizit. Toto samo o sobě nemá vliv na požívání.

Výše jsem dovodil, že poživatel je oprávněn se zavazovat (obligačně) co do poskytnutí věci do užívání (např. nájem, pacht apod.).¹³³ Vlastník má rovněž právo se zavazovat vůči třetím osobám, avšak na rozdíl od poživatele se může zavazovat i nad rámec užívání nebo požívání (tedy na všechny složky související s vlastnickým právem). *A fortiori* vlastník může zřídit jinou služebnost k téže věci s tím, že zřízení nové služebnosti nesmí být na újmu služebnosti již zřízené (viz § 1266 OZ); tím spíše se může zavázat obligačně. To, že k věci uplatňuje svá práva poživatel, nemá vliv na závazek vlastníka k plnění; vlastník je však odpovědný podle § 1920 odst. 1 OZ, neboť tak na věci lpí právní vada.

V zásadě by měl být vlastník služebností poživacího práva podle § 1258 OZ *in fine* omezován spíše méně než více. Vlastníkovi z tohoto pravidla vyplývá právo na přiměřené omezení, resp. umožnění výkonu svých práv k věci do míry, která služebnost neomezuje. Jedná se o vyvratitelnou právní domněnku pro případ, že obsah nebo rozsah služebnosti není určen, nebo nevyplývá-li to z místních zvyklostí. Na rozdíl od úpravy v OZO a obč. zák.¹³⁴ tak lze v ustanovení § 1258 OZ nalézt výslovný princip, kterým se rozsah služebnosti řídí v případě nejasností. Judikatorně se dovozovalo za účinností předchozí právní úpravy, že povinný ze služebnosti by měl být zatěžován co nejméně („civiliter“).¹³⁵ Pro výklad tohoto ustanovení je však třeba také brát zřetel na první větu, která stanoví, že služebnost zahrnuje vše, co je nutné k jejímu výkonu. Tato

¹³² viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 659/2005, ze dne 24. května 2006.

¹³³ viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. Rv II 205/28 [Vážný 7939], ze dne 31. března 1928.

¹³⁴ Zákon č. 141/1950 Sb., (střední) občanský zákoník, v ustanovení § 171 stanovil obdobně objektivní kritéria jako jsou dnes v ustanovení § 1258 OZ.

¹³⁵ viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2647/2004, ze dne 6. ledna 2006; obdobně pak více recentní judikatura pro poměry po rekodifikaci, viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1234/2020, ze dne 24. června 2020.

první věta není na rozdíl od věty druhé téhož ustanovení výkladová, jedná se o kogentní pravidlo,¹³⁶ rozsah povinností vyplývajících ze služebnosti může být i širší, než stanoví definiční ustanovení § 1257 odst. 1.¹³⁷ Záleží na okolnostech a povaze služebnosti. Vždy se však uplatní pravidlo vyjádřené v § 1258 věta první, tedy oprávněný ze služebnosti může vykonávat vše, co je nutné k výkonu služebnosti; jinými slovy, oprávněný nemůže být ve výkonu služebnosti omezen tak, že by mu bylo zabráněno služebnost vykonávat. V případě poživacího práva, které je širokou služebností co do oprávnění svědčícího poživateli, může poživatel vykonávat i související práva náležející holému vlastníkovi, pokud to vyžadují okolnosti.

Toto lze ilustrovat na příkladu poživacího práva k akciím. Za platné právní úpravy je možné, aby poživatel vykonával některá akcionářská práva jménem akcionáře, neboť jejich výkon souvisí s výkonem služebnosti. Nejvýznamnějším takovým právem je například právo hlasovací. Poživateli náleží hlasovací právo proto, že se jedná o související právo, bez něhož by výkon služebnosti poživacího práva byl významně omezen; lze si totiž důvodně přestavit situaci, při níž by akcionář „vyhladověl“ poživatele tím, že by hlasoval proti rozdělení zisku.¹³⁸ Je důvodné umožnit poživateli hlasovat o možnosti vyplatit dividendu právě s ohledem na to, že mu náleží právo na plody (resp. užitky). Otázkou navíc je, zdali uživací složka poživacího práva v případě akcií neopravňuje poživatele k výkonu akcionářských práv.¹³⁹ Každopádně Slavíková shodně dovozuje (byť na základě jiné argumentace), že hlasovací právo náleží poživateli a nikoliv akcionáři.¹⁴⁰

Zvláštním případem práva holého vlastníka je věcněprávní povinnost poživatele odevzdat vlastníkovi věc stejného množství, téhož druhu a jakosti podle § 1294 OZ. Holý vlastník nemůže se zužitvatelnou zastupitelnou věcí ani nakládat, neboť vlastnictví věci přechází na poživatele, a tak má právo pouze na odevzdání věci poživatelem. Dále je možné zmínit právo vlastníka věci na náhradu vynaložených nákladů podle § 1289 odst. 1 OZ, a právo na neoddělné plody podle § 1293 OZ.

¹³⁶ Souhlasně Hrabánek in SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III.: Věcná práva (§ 976-1474)*, op. cit., str. 1118.

¹³⁷ viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1234/2020, ze dne 24. června 2020.

¹³⁸ Právo na dividendu náleží nesporně poživateli, neboť se jedná o percepce plodů, resp. užitků.

¹³⁹ viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1726/2007, ze dne 14. srpna 2008; vlastník bytu nemá právo byt užívat současně s uživatelem, kterému svědčí právo byt užívat. Souběžné užívání věci je tak vyloučeno.

¹⁴⁰ viz SLAVÍKOVÁ, Lucie. *Výkon hlasovacího práva v akciové společnosti*, op. cit., viz kapitola 3.4.2.

6. Zvláštní případy poživacího práva

6.1. Ususfructus k usufructu

Prvním zvláštním případem poživacího práva, o němž se v této práci zmiňuji, je zřízení poživacího práva k poživacímu právu. Ustanovení § 1266 OZ umožňuje vlastníkovu věci zřídit více služebností vedle sebe tak, že nověji zřízená služebnost není na újmu služebnosti zřízené dříve. Z toho tak plyne, že zákon umožňuje souběh několika služebností zřízených ke stejné věci vedle sebe. Je zřejmé, že vlastník může zřídit takto více poživacích práv k téže věci. Je však možné, aby poživatel zřídil ke svému poživacímu právu druhé poživací právo? Problém tkví v tom, že zřízení souběžných poživacích práv vlastníkem je originární, kdežto pokud zřídí poživací právo poživatel, jedná se o odvozený vztah, podobně jako je tomu v případě, kdy např. poživatel věc pronajme.¹⁴¹

Domnívám se, že na rozdíl od obligačního vztahu, kterým poživatel umožní užívat věc třetí osobě, je zřízení odvozeného poživacího práva vyloučeno; především tomu brání povaha osobní služebnosti. Souhlasně to dovodila i judikatura Nejvyššího soudu ČSR k příslušným ustanovením OZO, podle níž nelze převést věcněprávní vztah ze služebnosti, místo něj však může vzniknout vztah obligační.¹⁴² Ostatně ustanovení § 1265 odst. 2 OZ vylučuje převedení osobní služebnosti na další osobu. Zřízení usufructu k usufructu pak skutkově (materiálně) naplňuje právě dispozici ustanovení § 1265 odst. 2, zakazující převedení osobní služebnosti, neboť fakticky tím, že poživatel zřídí ke svému poživacímu právu další poživací právo, své poživací právo zcela vyprázdňuje ve prospěch třetí osoby. Dlouhodobě se dovozuje, že služebnost nemůže být předmětem vkladu do společnosti, neboť by se tím umožnil výkon služebnosti osobám, které nejsou subjektem této služebnosti¹⁴³, což by vylučovalo i popisovaný případ.

Je však třeba přiznat, že se vedou doktrinární spory o tom, zdali je možné se dohodou odklonit od ustanovení § 1265 odst. 2.¹⁴⁴ Navíc i Nejvyšší soud rozvolňuje zákaz výkonu služebnosti jinými osobami: např. v případě věci sloužící k podnikání ji mohou užívat (požívat) i zákazníci a zaměstnanci¹⁴⁵, v případě bytu jej mohou užívat i jiné osoby, především příbuzní v řadě přímé¹⁴⁶. Avšak v těchto případech je zřejmé, že osoby nejsou subjektem služebnosti, jejich právo

¹⁴¹ viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. Rv II 205/28 [Vážný 7939], ze dne 31. března 1928; souhlasně též SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III.: Věcná práva (§ 976-1474)*, op. cit., str. 1179.

¹⁴² viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. Rv II 205/28 [Vážný 7939], ze dne 31. března 1928.

¹⁴³ viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 555/2004, ze dne 31. srpna 2004.

¹⁴⁴ Hrabánek dovozuje, že možné toto je, souhlasně také Eliáš; viz SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III.: Věcná práva (§ 976-1474)*, str. 1137.

¹⁴⁵ viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 973/2005, ze dne 25. července 2006.

¹⁴⁶ viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 4494/2014, ze dne 27. května 2015.

na užívání je odvozeno od uživatele (resp. poživatele, vlastníka) a co do rozsahu nevyprazdňuje uživatelské (resp. poživatelovo, vlastníkové) právo věc užívat taktéž, k čemuž však poživací právo k poživacímu právu vede.

I v tomto případě zvláštního usufructu k usufructu však lze poukázat na specifické případy, u nichž lze o možnosti zřízení poživacího práva k poživacímu právu uvažovat, respektive u nichž lze s jistotou dovodit, že je jeho zřízení přípustné.

Domnívám se, že je nesporné, že poživatel může zřídit poživací právo k věci v případě zužitelné zastupitelné věci; respektive v případech, které se označují za *quasiusufructus*. Tím, že na poživatele přechází i vlastnictví věci, není důvod vylučovat možnost zřízení poživacího práva k této věci. Prvním poživatel, který zřídil odvozené poživací právo, bude stále vázán zvěcněprávněnou povinností odevzdat holému vlastníku stejné množství věcí téhož druhu a jakosti.

Možným myslitelným případem usufructu k usufructu je případ podle § 2748 OZ; vloží-li tichý společník¹⁴⁷ jako vklad poživací právo¹⁴⁸ a sjednají-li si odchylně od zákona, že k předmětu vkladu nepřechází vlastnické právo, nýbrž pouze poživací právo, jako je tomu v případě nemovitých věcí. Judikurně je však dovozeno, že vložení služebnosti jako vkladu je vyloučeno, proto je vyloučeno i takové ujednání.¹⁴⁹

Za zvláštní případ může být považováno zřízení poživacího (nebo i užívacího) práva pro holého vlastníka k věci, kterou vlastní, ale na které lpí jím zřízení poživací právo. Domnívám se, že toto zpětné poživací právo je vyloučené a nelze jej zřídit na základě toho, že vlastník nemůže zřídit služebnost pro sebe, protože by tím byl zároveň osobou povinnou a oprávněnou. V tomto případě by byla situace totožná, ačkoliv by se komplikovala, neboť by zde byl přítomný i střední prvek. V zásadě to však na výsledek nemá vliv, neboť zřízením poživacího práva pro holého

¹⁴⁷ Tichým společníkem v tomto případě musí být vždy jen poživatel, nikoliv vlastník. Pokud by vkládal do tiché společnosti věc vlastník, pak by nemohl zřídit poživací právo, neboť to již vyplývá ze zákona; jinými slovy, vlastník nemůže zřídit poživací právo pro sebe a nemůže tak vložit zřízené poživací právo jako předmět vkladu.

¹⁴⁸ Domnívám se, že z povahy věci nic nebrání tichému vlastníkovi, aby jako vklad vložil i nehmotné věci, kterou je i poživací právo. Guričová a Lasák dovozují, že vklad nehmotných věcí je možný, jako příklad uvádí know-how nebo práva duševního vlastnictví; viz PETROV, Jan, Michal VÝTISK a Vladimír BERAN. *Občanský zákoník: Komentář*, op. cit., komentář k § 2478.

¹⁴⁹ viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 555/2004, ze dne 31. srpna 2004.

vlastníka by nastala totožná situace: vlastníkem by byl povinný zdržet se výkonu svých práv, aby vlastníkem byl oprávněn svá práva vykonávat.¹⁵⁰

Rozporuplná situace by však nastala v případě, že by vlastníkem zřídil ve prospěch další osoby poživací právo a poživatel zřídil poživací právo k plodům nebo užitkům, která tato věc nese. V tomto případě je vlastníkem povinný se zdržet výkonu práv ke své věci a poživatel vykonává své oprávnění s věcí nakládat. Poživatel se stává vlastníkem plodů jejich percepcí, a k těmto věcem je pak poživací právo zřízeno. Domnívám se, že v tomto případě je možné poživací právo zřídit. Vzhledem k tomu, že plody nebo užitky přechází do poživatelova vlastnictví, může s nimi jako vlastníkem nakládat. Může takto poživací právo k nim zřídit a nedomnívám se, že by povaha věci znemožňovala v tomto případě poživací právo zřídit i pro vlastníka věci, jejímiž plody se tyto věci staly.

6.2. Poživací právo k holému vlastnictví

Španělská doktrína umožňuje zřízení poživacího práva k holému vlastnictví, přičemž López přiznává, že je těžko si představit praktický přínos takového poživacího práva.¹⁵¹ Jako příklad uvádí zřízení poživacího práva k pozůstalosti jako majetkovému souboru (*patrimonio hereditario*). V takové pozůstalosti může být i věc, kterou měl zůstavitel pouze v holém vlastnictví, což nevyklučuje zřízení poživacího práva k celému majetkovému souboru. V tomto případě zánikem poživacího práva k věci v majetkovém souboru pozůstalosti nedochází k akcesorickému přírůstku k vlastnictví, ale poživatelova práva přechází na poživatele celého majetkového souboru pozůstalosti.

Problém, který poživací právo k holému vlastnictví představuje, leží v tom, že neexistuje nic (včetně plodů nebo užitků), které by holé vlastnictví poživateli nabízelo. Účel poživacího práva k holému vlastnictví sleduje požívání *in potentiam*, ačkoliv není možné plody pobírat, existuje eventualita, že po skončení poživacího práva prvního poživatele nastoupí na jeho místo a poživací právo bude poživateli svědčit k celé věci, nikoliv jenom k holému vlastnictví.¹⁵² Jinými slovy, zřízení poživacího práva k holému vlastnictví představuje pojmenovanou dobu k postupnému zřízení několika souběžných služebností podle § 1266 OZ s odkládací podmínkou. V tomto

¹⁵⁰ Pro obdobnou argumentaci viz DOLEŽAL, Radim. Zřizování služebností mezi organizačními složkami státu a státní organizací Správa železniční dopravní cesty. *Právník*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2018, 158(12), str. 750.

¹⁵¹ viz IBARRA, Ascensión Leciñena, ed. *Tratado de usufructo*, str. 787.

¹⁵² viz tamtéž, str. 789.

případě je zřízení takového požívacího práva k holému vlastnictví podle českého práva taktéž umožněno. Jedná se o pojmenování již existujícího institutu podle českého práva.

Označení tohoto institutu jako požívacího práva k holému vlastnictví je ale zavádějící, protože evokuje myšlenku, že požívací právo je zřízeno skutečně k holému vlastnictví, avšak to není přesné. Požívací právo je zřízeno k věci, která je předmětem jiného požívacího práva, ale druhý poživatel nezískává od holého vlastníka, na základě svého požívacího práva, možnost s věcí nakládat (což je obsahem holého vlastnictví). Jedná se tak o nepravé požívací právo k holému vlastnictví.

6.3. Požívací právo k vkladu do tiché společnosti

Zvláštní případ požívacího práva *ex lege* nastává, když je předmětem vkladu tichého společníka do tiché společnosti nemovitá věc. Podle § 2748 odst. 2 OZ vzniká podnikateli požívací právo („užívací a požívací právo“) k věcem nemovitým. Je však možné se odchýlit od zákona a ujednat si splnění vkladu odlišně.

6.3.1. Pojem

Důvodová zpráva uvádí obecně ke koncepci tiché společnosti, že nová právní úprava v OZ jednak navazuje na předchozí právní úpravu v obchodním zákoníku, a zároveň se inspirovala v švýcarské právní úpravě. To je však přinejmenším zvláštní, vzhledem k tomu, že švýcarské právo sice koncept tiché společnosti zná, avšak nejedná se o zvláštní smluvní typ. Na tichou společnost se použijí obecná ustanovení o societě podle ustanovení § 530 OR a násl., které je pak možné smluvně upravit tak, aby societa odpovídala konceptu tiché společnosti.¹⁵³ Vklad tichého společníka je zpravidla převeden do majetku podnikatele (*Hauptgesellschafter*), který s ním takto může jako jediný nakládat. Podnikatel vůči třetím osobám vystupuje sám jako vlastník vkladu a z právních jednání je zavázán sám.¹⁵⁴ Zahraníční vzor ustanovení § 2748 odst. 3 OZ je vůbec nejasný. Ani HGB ani UGB obdobné ustanovení neobsahuje.

Avšak, jak bylo zmíněno výše, úprava podle § 2748 odst. 2 OZ nachází částečně předobraz ve znění § 674 odst. 3 obch. zák., který v případě vkladu nemovitosti opravňoval podnikatele k jejímu užívání po dobu trvání tiché společnosti. Právní úprava před rekonstrukcí neznala pojem požívacího práva (ačkoliv tento institut nevyklučovala, viz výše), což se projevilo i v tomto

¹⁵³ viz HONSELL, Heinrich, Nedim Peter VOGT a Rolf WATTER. *Obligationenrecht*. 4. Auflage. Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag, 2012. ISBN 978-3-7190-2952-4, str. 5 až 6.

¹⁵⁴ viz tamtéž.

ustanovení. Dědič však přiznává podnikateli právo věc jak užívat, tak „využívat“, ¹⁵⁵ odlišuje tak jinými slovy dva různé koncepty: užívání na jedné straně a „využívání“ na straně druhé. ¹⁵⁶ Na rozdíl od dnešní právní úpravy však dřívější úprava dále stanovila, že k právu, které bylo předmětem vkladu do tiché společnosti, vzniká rovněž právo obdobné užívacímu (dnes požívacímu) právu. ¹⁵⁷

Z dikce zákona podle předmětného ustanovení by vyplývalo, že vložením nemovitosti do tiché společnosti vzniká současně užívací i požívací právo. To je však vyloučeno (viz výše), neboť požívací právo je vždy co do rozsahu širší než právo užívací. Bylo by tak nesmyslné, aby vznikala dvě odlišná práva, z nichž jedno by bylo celé předmětem práva druhého. Jedná se tak pouze o nedůslednost zákonodárce, kterou si spojuji s tím, že v občanském zákoníku někde užívací a požívací právo vystupují společně (především, co do účinků, které na ně působí) a zákonodárce usoudil, že by v tomto vztahu měla vystupovat i v předmětném ustanovení, aniž si uvědomil, že co do významu ustanovení, jedná se o odlišný vztah, než např. mají požívací a užívací právo takto uvedené v ustanovení § 2994 OZ. Josková dle mého názoru nesprávně uvádí, že zřízení užívacího, nebo požívacího práva je v tomto případě alternativní. ¹⁵⁸ Domnívám se, že nelze z gramatického výkladu dovodit, že by zákonodárce chtěl rozlišit mezi vznikem požívacího práva *nebo* práva užívacího; opačně by poměr mezi slovy v ustanovení byl vylučovací, jenže v tomto případě tomu tak není.

6.3.2. Omezení požívání a účinky vůči třetím osobám

Účelem ustanovení § 2748 odst. 2 OZ je umožnit výkon práva podnikatelem nad věcí, která je předmětem vkladu do tiché společnosti. Josková uvádí, že „[p]ři užívání (*požívání*) je podnikatel omezen účelem tiché společnosti,“ ¹⁵⁹ přičemž vychází z německé právní nauky. Neuvádí však, v čem toto omezení spatřuje. Domnívám se, že naopak podnikatel není nijak omezen účelem, protože ze zákona takové omezení nikterak nevyplývá. Podnikatel je samozřejmě omezen co do povahy požívacího práva. Vzhledem k tomu, že kauzou požívacího práva je *utendum dare* není v užívání věci omezen pouze na účel sledující existenci tiché společnosti, ale naopak může s věcí nakládat podle své libosti. Stejně tak může nakládat s věcí, která přešla do jeho vlastnictví; nevidím tak žádný důvod, proč by v případě požívacího práva měl být v požívání omezen.

¹⁵⁵ viz DĚDIČ, Jan. *Obchodní zákoník: komentář*. Díl IV. Praha: Polygon, 2002. ISBN 80-727-3071-1, str. 3696.

¹⁵⁶ Rovněž tak Havel a Bartošiková in ŠTENGLOVÁ, Ivana, ed. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-354-7, str. 1283.

¹⁵⁷ Ostatně i Dědič v tomto případě hovoří o „využívání“ práva; viz tamtéž.

¹⁵⁸ viz MELZER, Filip a Petr TÉGL, ed. *Občanský zákoník: velký komentář*, op. cit., str. 98

¹⁵⁹ cit dle: tamtéž.

6.3.3. Dočasnost a deklaratorní povaha

Poživací právo podle ustanovení § 2748 odst. 2 vzniká zásadně pouze dočasně na dobu trvání tiché společnosti. Opačně to však platí v případě předmětu vkladu, kterým není věc nemovitá; v tomto případě přechází celé vlastnické právo a tichý společník jej zánikem tiché společnosti nenabývá zpět. Josková¹⁶⁰ správně s odkazem na Weniga¹⁶¹ rozlišuje mezi nabývacím titulem k předmětu vkladu do tiché společnosti, který spočívá v převodu vlastnického práva, tzv. *quoad dominium*, a zřízení poživacího (nebo obdobného) práva k předmětu vkladu, tzv. *quoad usum*.¹⁶² Tím, že vzniká věcněprávní vztah, působí zřízení poživacího práva (nebo převod vlastnictví) *erga omnes*. V případě poživacího práva je však bez dalšího ujednání mezi podnikatelem a tichým společníkem toto právo ?? zřízeno pouze na dobu trvání tiché společnosti. Zánikem tiché společnosti zaniká (opět *ex lege*) i poživací právo k nemovitosti takto zřízené, a holý vlastník/tichý společník se tak stává opět vlastníkem plným.

Jedná se o *lex specialis* k ustanovení § 1262 odst. 1 OZ; ačkoliv se podle tohoto ustanovení *in fine* zapíše právo do veřejného seznamu, jedná se o zápis deklaratorní, neboť poživací právo k nemovitosti, která je předmětem vkladu do tiché společnosti, vzniká již ze zákona (§ 1260 odst. 1 OZ *in fine*). Totéž platí o zániku, který je spojen se zákonem předpokládanou právní skutečností, kterou je v tomto případě zánik tiché společnosti.

¹⁶⁰ viz tamtéž.

¹⁶¹ viz WENIG, Arnošt. *Příručka obchodního práva*. V Praze: Československý Kompas, 1947.

¹⁶² Třetí možností je *quoad sortem*, který spočívá pouze v závazkovém (nikoliv věcněprávním) vztahu mezi podnikatelem a tichým společníkem. Tichý společník je vlastníkem a je omezen pouze toliko, jak se sám zavázal. Vůči třetím osobám nemá toto ujednání účinky, jinými slovy vlastník/tichý společník má dispoziční oprávnění k věci vůči třetím osobám; viz například ustanovení čl. 549 OR o likvidaci společnosti: HONSELL, Heinrich, Nedim Peter VOGT a Rolf WATTER. *Obligationenrecht*, op. cit., str. 67.

Závěr

Předkládaná práce se věnuje obsahu poživacího práva podle českého práva. Na základě vlastní analýzy jsem určil rozsah práv a povinností uživatele a holého vlastníka, kterými jsem obsah poživacího práva vymezil. Poukazuji na to, že uživatel je v požívání omezen povinností šetřit podstatu věci a věc udržovat, avšak uvádím, že existují odchylky, kdy se tato zásada nemůže z povahy věci uplatnit. K tomuto zároveň dovozují, že v případě povinnosti *salva rerum substantia* si nemůže uživatel a holý vlastník, byť s účinky obligačními, ujednat nedodržování této zásady ze strany uživatele.

Dále se v práci věnuji vztahu povinnosti *salva rerum substantia* a povinnosti věc udržovat podle § 1288 OZ a teoreticky je vymezují vůči sobě. Ukazují, že se jedná o rozlišení mezi udržováním substance a formy.

Práce se dále věnuje dalším povinnostem uživatele a rovněž jeho právům, vymezuje, co je požívání a v jakých složkách vlastnictví je vlastník zřízením poživacího práva omezen. Věnuji se tak rovněž právům a povinnostem vlastníka. V této souvislosti je třeba dodat, že co se týče práv a povinností vlastníků, je dalšího výzkumu. Zajímavé je, že právům a povinnostem vlastníka je i v zahraniční odborné literatuře věnováno poměrně málo prostoru. Přínos práce také vidím v diskuzi nad zvláštními případy poživacího práva, jimž je věnována poslední kapitola.

Téma poživacího práva není touto prací zdaleka vyčerpáno. V práci jsem se snažil odpovědět na výzkumnou otázku, jak jsem učinil, avšak je třeba hlubší analýzy. Především bych doporučil k dalšímu výzkumu otázku povinnosti *salva rerum substantia*, která se jeví jako klíčová, pro koncepci poživacího práva. Další zajímavou oblastí pro další studium poživacího práva může být výzkum poživacích práv k právům jako věci, například vymezení poživacího práva k účastnickým cenným papírům.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

ADAMS, Maurice a Jacco BOMHOFF. *Practice and theory in comparative law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, 342 s. ISBN 978-1-107-41688-8.

BAREA, Juan B. Jordano. Cuasi-usufructo como derecho de goce sobre cosa ajena. *Anuario de derecho civil*. Madrid: Boletín Oficial del Estado, 1948, 1(3), 980-1023. Dostupné také z: https://www.boe.es/biblioteca_juridica/anuarios_derecho/abrir_pdf.php?id=ANU-C-1948-30098001023

BĚLOVSKÝ, Petr. Držba práva a vydržení práva v právu římském a v novém občanském zákoníku. *Acta Iuridica Olomucensia*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, IX. (Supplementum 3), 11-16. ISSN 1805-9554.

BRADÁČ, Albert. *Věcná břemena od A do Z*. Praha: Linde, 2001, 307 s. ISBN 80-7201-277-0.

DANNEMANN, Gerd a Reiner SCHULZE. *German Civil Code. Volume I: Books 1–3: §§ 1–1296 BGB*. Mnichov: C.H.Beck, 2020. ISBN 978-3-406-726095-0.

DĚDIČ, Jan. *Obchodní zákoník: komentář. Díl IV*. Praha: Polygon, 2002. ISBN 80-727-3071-1.

DOLEŽAL, Radim. Zřizování služebností mezi organizačními složkami státu a státní organizací Správa železniční dopravní cesty. *Právník*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2018, 158(12), str. 750.

ELIÁŠ, Karel. K pojetí dispozitivního práva v občanském zákoníku. *Bulletin advokacie. Česká advokátní komora v Praze*, 2015, 22(9), 13-24. ISSN 1210-6348.

GÓMEZ-SALVAGO, Cecilia. *Usufructo con facultad de disponer. Análisis jurisprudencial*. *Revista de Derecho Patrimonial*. Aranzadi, 2001, 4(6), 483-515. ISSN 1139-7179. Dostupné také z: <https://core.ac.uk/download/pdf/84872047.pdf>

GONZÁLES POVEDA, Pedro, Antonio SALAS CARCELLER a Pablo DE LA ESPERANZA RODRÍGUEZ. *Código civil*. 21. vydání. Coruña: Colex, 2022. ISBN 978-84-1359-417-0.

HENAR, MURILLO VILLAR. *Perspectiva histórica de la elasticidad del principio salva rerum substantia*. *Revista Internacional de Derecho Romano*. 2022, 29(1), 36-77. ISSN 1989-1970. Dostupné z: [doi:https://doi.org/10.17811/ridrom.1.29.2022.36-77](https://doi.org/10.17811/ridrom.1.29.2022.36-77)

HENDRYCH, Dušan a kol. *Právníký slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.

HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. opravené vydání. V Praze: Nakladatelství J. Otto, 1910.

HONSELL, Heinrich, Nedom Peter VOGT a Rolf WATTER. *Obligationenrecht*. 4. Auflage. Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag, 2012. ISBN 978-3-7190-2952-4.

HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 6. díl. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8.

IBARRA, Ascensión Leciñena, ed. *Tratado de usufructo*. Madrid: Wolters Kluwer España, 2016. LA LEY. ISBN 978-84-9020-427-6.

JOSÉ MARIA, Manresa y Navarro. Comentarios al Código civil español. 4. svazek. 6. vydání. Madrid: Instituto Editorial Reus, 1951.

KABELKOVÁ, Eva a Hana DEJLOVÁ. Nájem a pacht v novém občanském zákoníku: komentář: [§ 2201-2357]. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-524-4.

KNAPP, Viktor. O právu kogentním a dispozitivním – a také o právu heteronomním a autonomním. Právník. Ústav státu a práva AV ČR, 1995, 134(1), 1-11. ISSN 0231-6625.

KOBER, Jan. Osnova československého občanského zákoníku. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2021. ISBN 978-80-87439-48-7.

KRČMÁŘ, Jan. Právo občanské. II, Práva věcná. 3., doplněné vydání. Praha: nákladem Knihovny Sborníku věd právních a státních, 1946.

LAVICKÝ, Petr a kol. Občanský zákoník: komentář. Obecná část (§ 1–654). 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2022. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-852-8.

MASSON, Pierre. Essai sur la conception de l'usufruit en droit romain. Revue historique de droit français et étranger. Editions Dalloz, 1934, 13(1), 1-47.

MAYR-HARTING, Robert. Práva věcná. In: MAYR-HARTING, Robert. Soustava občanského práva. Reprint původního vydání. Praha: Walters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-3.

MCCONVILLE, Mike a Wing Hong CHUI, ed. Research Methods for Law. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007. ISBN 978-0-7486-3357-9.

MELZER, Filip a Petr TÉGL, ed. Občanský zákoník: velký komentář. V Praze: C.H. Beck, 2021. ISBN 978-80-7400-818-4.

Občanský zákoník: komentář. III.. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-546-7.

PELIKÁNOVÁ, Irena. Převod a přechod práv při prodeji podniku podruhé. Právní rozhledy [online]. 2001, 9(9), 426 a násl. ISSN 1210-6410.

PEREÑA VICENTE, Montserrat. Origen, concepto y características del derecho de usufructo. In: PEREÑA VICENTE, Montserrat. La constitución voluntaria del usufructo. Madrid: Editorial Dykinson, 2005. ISBN 8497727754. Dostupné také z: <https://vlex.es/vid/origen-concepto-caracteristicas-usufructo-294722>

PETROV, Jan, Michal VÝTISK a Vladimír BERAN. Občanský zákoník: Komentář. 2. aktualizované vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-747-7.

SÄCKER, Franz Jürgen a kol. Münchener Kommentar: Bürgerliches Gesetzbuch. 6. díl. 6. vydání. Mnichov: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-3-406-61466-8.

SKŘEJPEK, Michal, Peter BLAHO, Jarmila VAŇKOVÁ a Jakub ŽYTEK. Digesta seu pandactae: Digesta neboli pandekty. Tomus I, Fragmenta lecta, Vybrané části. liber I-XV. V Praze: Karolinum, 2015, 701 s. ISBN 978-80-246-3063-2.

SLAVÍKOVÁ, Lucie. Výkon hlasovacího práva v akciové společnosti. Praha: Walters Kluwer, 2022. ISBN 2336-517X.

SPÁČIL, Jiří a kol. Občanský zákoník III.: Věcná práva (§ 976-1474). 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-803-0.

ŠTENGLOVÁ, Ivana, ed. Obchodní zákoník: komentář. 13. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-354-7.

ŠTENGLOVÁ, Ivana, Jan DĚDIČ a Josef FIALA. Základy občanského práva hmotného: Závazkové právo I. Praha: Leges, 2023. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-631-6.

ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník: komentář. V. svazek. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-638-9.

ŠVESTKA, Jiří. Občanský zákoník: komentář. Svazek III. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-757-0.

THÖNDEL, Alexandr. Služebnosti: vybrané aspekty starého právního institutu. Právník. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2014, 153(10), str. 917.

VAN RHEE, C.H. Trusts, Trust-Like Concepts and Ius Commune. European Review of Private Law. Walters Kluwer, 2000, 8.(3), 453–462.

VENEZIAN, Giacomo. Usufructo, uso y habitación. 2. díl. Madrid: V. Suárez, 1928. Dostupné také z: <https://archive.org/details/BRes0493152/mode/2up>

WENIG, Arnošt. Příručka obchodního práva. V Praze: Československý Kompas, 1947, xvi, 510.

ZIMMERMANN, Reinhard. Roman Law and the Harmonization of Private Law. In: Towards a European Civil Code. 4. opravené a rozšířené vydání. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2011, s. 27-53. ISBN 978-90-411-3357-1.

2. Seznam použitých právních předpisů

1) České a československé právní předpisy

zákon č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský

zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

zákon č. 89/2013 Sb., občanský zákoník

zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích

2) Zahraniční právní předpisy

Allgemeine bürgerliche Gesetzbuch , rakouský občanský zákoník

Bürgerliche Gesetzbuch, německý občanský zákoník

Código Civil, španělský občanský zákoník

Code civil, francouzský občanský zákoník

Codice civile, italský občanský zákoník

Código, civil, portugalský občanský zákoník

Bundesgesetz betreffend die Ergänzung des Schweizerischen Zivilgesetzbuches (Obligationenrecht), pátá část švýcarského občanského zákoníku přijatá v roce 1911, která se týká závazkového práva

Unternehmensgesetzbuch, rakouský obchodní zákoník

3. Seznam použité judikatury

1) Nejvyšší soud Československé republiky

rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. R II 444/26 [Vážný 6749], ze dne 26. ledna 1927

rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. Rv II 205/28 [Vážný 7939], ze dne 31. března 1928

rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R II 350/29 [Vážný 9859], ze dne 25. dubna 1930

rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. Rv I 143/31 [Vážný 10766], ze dne 8. května 1931

rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. Rv II 683/32 [Vážný 13794], ze dne 22. září 1934
rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. Rv I 974/39 [Vážný 17433], ze dne 20. října 1939
rozhodnutí Nejvyššího soudu Protektorátu Čechy a Morava sp. zn. Rv I 372/43 [Vážný 18565], ze dne 7. září 1943

2) Nejvyšší soud České republiky

rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 1412/99, ze dne 27. června 2001
rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 728/2000, ze dne 17. ledna 2002
rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2490/2000, ze dne 20. března 2001
rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 555/2004, ze dne 31. srpna 2004
rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2647/2004, ze dne 6. ledna 2006
rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 659/2005, ze dne 24. května 2006
rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 973/2005, ze dne 25. července 2006
rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 1067/2005, ze dne 16. února 2006
rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1726/2007, ze dne 14. srpna 2008
rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 62/2010, ze dne 14. února 2012
rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 3864/2014, ze dne 29. března 2016
rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 4494/2014, ze dne 27. května 2015
rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 4747/2015, ze dne 30. března 2016
rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 387/2016 [R 10/2019 civ.], ze dne 31. října 2017
rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 3576/2017, ze dne 23. srpna 2017
rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1990/2018, ze dne 30. ledna 2019
rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 12 Cdo 1234/2020, ze dne 24. června 2020
rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 2651/2020, ze dne 20. října 2020
rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 595/2021, 8. června 2021
rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 994/2021, ze dne 31. srpna 2021

3) Spolkový nejvyšší soud Spolkové republiky Německo

rozhodnutí BGH V ZR 197/07, ze dne 23. ledna 2009

4) Nejvyšší soud Španělského království

rozhodnutí Nejvyššího soudu Španělského království č. j. 531/2000 ze dne 30. května 2000 (*STS 531/2000, 30 de Mayo de 2000*)

5) Další rozhodnutí nižších soudů

rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 20 Co 310/2016, ze dne 29. 11. 2016
rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 5 Cmo 178/2022-132, ze dne 24. listopadu 2022

Obsah poživacího práva

Abstrakt

Práce se zabývá obsahem poživacího práva, tedy jeho podstatou. Vymezuje jej na základě analýzy práv a povinností jak poživatele, tak holého vlastníka. Blíže se věnuje otázce související s zásadou *salva rerum substantia* a jejím významem pro požívání jako takové. Ukazuje, že tato zásada se uplatní jako limitace pro poživatele v požívání. Dále se práce věnuje povinnosti poživatele věc udržovat a dává ji do kontextu právě s povinností věc udržovat. Předkládaná práce vymezuje jednotlivá práva poživatele a taktéž jeho povinnosti, které mu plynou ze zákona. Podrobněji se dále věnuje povinnosti poživatele věc po požívání předat. Neopomíná zvláštní postavení poživatele v případě poživacího práva ke zužitelným zastupitelným věcem a jistě uložené na úrok. Také se obdobně věnuje právům a povinnostem holého vlastníka, především ve vztahu k předmětu poživacího práva a k poživateli.

V mnoha ohledech práce přináší do české právní vědy nové poznatky ohledně institutu poživacího práva. Vymezuje blíže termíny substance a formy ve vztahu k požívání, věnuje se otázkám detence v souvislosti s poživacím právem. Vymezuje rozsah a obsah požívání a dovozuje pro poživatele limity, které nesmí v požívání překročit.

Práce vymezuje jednotlivé druhy poživacího práva a charakterizuje jejich znaky. Ukazuje, že existují některé typy poživacího práva, které vykazují odlišné znaky od základního poživacího práva, u nichž se z povahy věci použijí odlišná pravidla. Taktéž poukazuje na existenci tří zvláštních typů poživacího práva: poživací právo k poživacímu právu, poživací právo k předmětu vkladu do tiché společnosti a poživací právo k holému vlastnictví.

Práce čerpá jak z dosavadních poznatků české právní vědy, tak navazuje na rozsáhlejší zahraniční doktríny, především doktrínu německou a španělskou. Odkazuje na judikaturu meziválečného Nejvyššího soudu Československé republiky a na judikaturu Nejvyššího soudu České republiky. Tyto poznatky rozvíjí do rozsáhlejší analýzy základních aspektů poživacího práva v českém právu.

Klíčová slova: věcná práva, poživací právo, občanské právo hmotné, užívací právo

The Substance of the Right of Usufruct

Abstract

This thesis deals with the content of the right of usufruct, i.e. its substance. It defines it on the basis of an analysis of the rights and obligations of both the usufructuary and the bare owner. It looks more closely at the issue of the principle of *salva rerum substantia* and its significance for usufruct as such. It shows that this principle applies as a limitation on the usufructuary's enjoyment of the thing. The thesis then turns to the duty of the usufructuary to maintain the thing and puts it in context with the duty to maintain the thing. The present work defines the individual rights of the usufructuary and also his obligations under the law. It also looks in more detail at the duty of the usufructuary to hand over the thing after the usufruct is over. It does not overlook the special position of the usufructuary in the case of a usufruct over fungible things and principal deposited at interest. It also deals similarly with the rights and obligations of the bare owner, particularly in relation to the subject-matter of the usufruct and the usufructuary.

In many respects, the work brings new insights into Czech legal scholarship regarding the institution of usufruct. It defines in more detail the terms substance and form in relation to usufruct, it deals with the issues of detention in relation to usufruct. It defines the scope and content of enjoyment and imposes limits for the user which he must not exceed in enjoyment.

The paper defines the different types of usufruct and characterises their features. It shows that there are certain types of usufruct which have different characteristics from the basic usufruct, for which different rules apply by their nature. It also points out the existence of three special types of usufruct: usufruct of the usufruct, usufruct of the subject of a contribution to a silent partnership and usufruct of bare property.

The work draws on the existing knowledge of Czech legal science and also builds on more extensive foreign doctrines, especially German and Spanish legal doctrine. It refers to the jurisprudence of the interwar Supreme Court of the Czechoslovak Republic and to the jurisprudence of the Supreme Court of the Czech Republic. It develops these findings into a more extensive analysis of the basic aspects of usufruct law in Czech law.

Klíčová slova: rights in rem, usufruct, substantive civil law, fructus